

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ
(Βασ. Κ. Σταθάκη) 41
- ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ (Δημ. Λιαρομάτη) 47
- ΜΙΚΡΟ ΕΛΕΓΓΕΙΟ ΣΤΟΝ Π. ΚΛΩΝΑΡΗ (Ν. Καμβύση) 53
- ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΕΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ
(Λαμπρινής Κουρκούτα - Βασιλικής Λανάρα) 54
- Ο ΛΑΘΡΕΠΙΒΑΤΗΣ (Ποίημα Έλ. Μάϊνα) 57
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ (Ν.Π. Μαστρογιαννοπούλου) 58
- ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ; (Ανδρ. Παπαγιαννοπούλου) 62
- ΩΣ ΝΕΟΒΑΡΒΑΡΟΙ (Πανομίτη) 65
- Ο ΑΝΗΦΟΡΟΣ (Ποίημα Γ.Γ.) 66
- Ο ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ (Διήγημα πρωτοπρεσβ. Ίγν. Ι. Παπασπηλιοπούλου) 67
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε.)..... 70

ΕΤΟΣ 59ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1996

ΑΡΙΘ. 568

ΔΡΧ. 200

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ νέου ἔτους, ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ 1996, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιοδικοῦ.

Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ διὰ τὸ 1996 ὠρίσθηκε σὲ δρχ. 2000. Οἱ ἀγαπητοὶ συνδρομηταὶ κατανοοῦν τοὺς λόγους ποὺ κατέστησαν ἀναγκαῖα, μετὰ ἔτη, τὴν αὐξήσιν αὐτήν, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξόδων ἐκτυπώσεως καὶ κυκλοφορίας (χαρτί, γραμματόσημα, ὑλικά διεκπεραιώσεως κλπ.) δοθέντος ὅτι ἡ συνδρομὴ εἶναι τὸ μόνον ἔσοδο τοῦ Περιοδικοῦ.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1996

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 2000 Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 20

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 59ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1996

Άριθ. 568

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

*Τὸ παρὸν ἀφιερώνεται στὴν μνήμη τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς Ἀστρονομίας **Δημητρίου Κωτσάκη**, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῶν δέκα ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἐκδημία του, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε πολὺτιμος συνεργάτης τῶν «Ακτίνων», ἐπὶ τέσσαρες περίπου δεκαετίες, ἐνημερώνοντας τὸ ἀναγνωστικὸν τοῦ κοινῶ μετὰ τρόπο εὐληπτο, γιὰ τὶς τελευταῖες ἐξελίξεις στὸν ἄνθρωπον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ διατυλώνοντας στὴν συνέχειαν μετὰ τὸν φιλοσοφικὸν τοῦ στοχασμὸν τὶς κοσμοθεωριακὰς συνέπειαι αὐτῶν.*

Α'

Σὲ ἐποχὴ ἰδεολογικῆς συγχύσεως καὶ ἀποπροσανατολισμοῦ τῶν μαζῶν εἶναι σκόπιμος ἕνας σύντομος ἀπολογισμὸς γιὰ τὴν πνευματικὴ ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου στοὺς τελευταίους αἰῶνας καὶ μάλιστα τοῦ Εὐρωπαίου.

Ἐπῆρξε ἐποχὴ, ποὺ ἡ χριστιανικὴ πίστις ἦταν ἡ κοσμοθεωρία τοῦ εὐρωπαίου, ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς παράγοντες ποὺ μαζί μετὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ λατινικὸν πνεῦμα διεμόρφωσαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ βορρᾶ, ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, τότε στοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς πρώτης μετὰ Χριστὸν χιλιετίας, νέος καὶ ἀπαίδευτος καὶ κυριάρχησε στὸν εὐρωπαϊκὸν ἄνθρωπον.

Ἐταί γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα ἔχοντας τὶς ρίζες του ἀπὸ ἕνα σὲ αὐτὴ τὴν Πίστιν καὶ ἀπὸ ἕτερον στὴν πνευματικὴ κληρονομία τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Πάντως, στοὺς χρόνους αὐτοὺς, ποὺ ἡ ἱστορία τοὺς ὀνόμασε «μέσους»,

ἀναμφισβήτητος ἡγέτης γιὰ τὸν ἄνθρωπον ἦταν ὁ Χριστιανισμὸς ποὺ τὸν στήριξε μετὰ τὴν πίστιν του στὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην Του καὶ τοῦ ἔδινε νόημα στὴ ζωὴν καὶ τὴν καθημερινὴν του πράξιν.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν γνώμην ἑνὸς ἐλευθέρου κριτικοῦ πνεύματος τοῦ τόπου μας, ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ μεροληπτικὴν γιὰ τὴν χριστιανικὴν ὑπόθεσιν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆι: Εἶναι ἡ ἀποψη τοῦ Ε.Π. Παπανοῦτσου γιὰ τὸ τί ἔδωσε καὶ δίνει τὸ Εὐαγγελικὸν μῆνυμα στὸν ἄνθρωπον κάθε ἐποχῆς.

«Μὲ τὸν Χριστιανισμὸν -σημειώνει ὁ Ε. Παπανοῦτσος στὸ ἔργον του «Φιλοσοφία καὶ Παιδεία», ἔκδοσις 1958 σελ. 133- κατακυρώθηκε μιὰ νέα κοινωνικὴ προοπτικὴ: ἡ μεγάλη ἀνθρωπομαζὰ δοῦκε τὴν ἠθικὴν τῆς δικαίωσιν. Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος εἶχε ψυχὴ ἀριστοκρατικὴν: λαὸς ἦταν μόνο ἕνα ὀλιγάριθμον ἄθροισμα ἐκλεκτῶν ἀτόμων. Τὸ πλῆθος δὲν εἶχε πνευματικὸν βάρος. Ἦταν ἀπλῶς τὸ σκοτεινὸν βάθος, ὅπου θὰ ξεχώρι-

ξε ἀναγλυφικά ή προσωπικότητα τῶν ὀλίγων. Αὐτοὺς τοὺς λίγους διάλεξε γιὰ φορεῖς του τὸ πνεῦμα. Τοὺς λοιποὺς δὲν τοὺς καταδεχόταν ή ἀπροσπέλαστη μεγαλοσύνη Του. Μιά φυσιογνωμία σάν τὸν Πλάτωνα ὄχι μόνον ἀνεχόταν τὴ δουλεία, ἀλλὰ τὴν θεωροῦσε καὶ θεσμὸ φυσικὸ καὶ ἀναγκαῖο. Μὲ τὸν Χριστιανισμὸ ή μάζα θεμελιώνει ήθικὰ τὴν κοινωνικὴ τῆς ὑπόστασης. Τὸ κέντρο τοῦ βάρους μετακινεῖται. Ὅχι οἱ λίγοι, οἱ διαλεκτοί, ἀλλὰ τὸ ἀνώνυμο καὶ ἄμορφο πλῆθος μὲ τὴν ἀπλὴ καρδιά καὶ τὴ μεγάλη δυστυχία θὰ δώσει τὸν νεὸ κανόνα τῆς ζωῆς: οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ καταφρονημένοι θὰ ἰδοῦν πρῶτοι τὸν Θεό. Καθὼς ἀπλώνει τὴ χάρι τῆς υἰοθεσίας Ἐκεῖνος, ἐνάνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ ἓνα καινούργιο δεσμὸ, ποὺ ἐξαφανίζει κάθε διάκριση φυλετικὴ, οικονομικὴ, κοινωνικὴ, πνευματικὴ. Ἐτοι πλάθεται ἓνα καινούργιο ήθος.

» Ὅσο καὶ ἂν τὸ ὀνομάζει περιφρονητικὰ «ήθικὴ τῶν δούλων» ἓνας παθιασμένος ὑμνητῆς τῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατικῆς ψυχῆς, ὁ Nietzsche, πρέλει νὰ ἀναγνωρίσει ὅτι μὲ τὴν κοινωνικὴ προοπτικὴ, ποὺ στηρίχθηκε ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ήθος, ή ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ ἄρχισε νὰ παίρνει ἀξία καὶ βάρος, ποὺ δὲν τὰ εἶχε ὡς τότε γνωρίζει. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὁ ἀνθρώπος λογαριάζεται ὄχι γιὰ ὀποιαδήποτε ἄλλην ιδιότητά του, ἀλλὰ ἀπλουστάτα γιὰτὴ εἶναι ἀνθρώπος. Καὶ οἱ ταπεινοὶ καὶ καταφρονημένοι εὐτύχησαν νὰ ἰδοῦν ήθικὰ δικαιωμένη τὴν κοινωνικὴ τους ἀποκατάσταση. Ἡ ἀνθρώπινη οἰκογένεια ἀνοῖξε τὴν ἀγκαλιά τῆς καὶ τοὺς δέχτηκε μὲ καλωσύνη, μὲ τὸ χαμόγελο τοῦ Χριστοῦ».

Β'

Κάποτε, ὅμως, ἀρχίζει ή μεγάλη πνευματικὴ περιπέτεια τοῦ ἀνθρώπου, τὶς συνέπειες τῆς ὁποίας μετὰ ἀπὸ παρέλευση τεσσάρων-πέντε αἰῶνων εἶναι καιρὸς νὰ ἀποτιμήσουμε καὶ νὰ βγοῦν ὀρισμένα πολῦτιμα συμπεράσματα.

Ἐπὶ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως,

ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα, μιὰ νέα στάση καὶ σημασιολόγησι γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον διαμορφώνεται, ποὺ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς εἶναι ή ἀνθρωποκεντρικὴ θεώρησι τῶν πραγμάτων. Τί σημαίνει αὐτό; Ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ ἐπιχειρήσει νὰ πορευθεῖ μέσα σ' ἓνα κλειστὸ σύστημα, ὅπου μὲ τὶς ἴδιες τὶς δυνάμεις τοῦ λογισμοῦ του καὶ μὲ τὰ παράγωγα τῆς ἐμπειρίας του, θὰ προσπαθήσει νὰ ὀργανώσει τὴν ἀτομικὴ καὶ συλλογικὴ ὑπαρξὴ του, γιὰ νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὶς ήθικὰς ἐπιταγὰς, ποὺ αἰῶνες τώρα ὀρίζαν τὴ ζωὴ του.

Αὐτὴ τὴν τάση στὴν ἀνθρώπινη πνευματικὴ ὁδοιπορία μᾶς τὴν ἔδωσε ὁ ποιητῆς Γ. Βερίτης μὲ τὴν ποιητικὴ του πνοὴ στοὺς ἐπόμενους στίχους:

*Δὲν θὰ σέ ποῦμε πιά Πατέρα,
δὲν θὰ σέ ποῦμε Πλάστη πιά,
ποθοῦμε λευτεριάς ἀγέρα
κοντὰ σέ σένα εἶν' ή σκλαδιά.*

*Θεὲ τραβήξου ἀπὸ μπροστά μας
σκιάχτρο τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς,
γιὰ σέ τὰ χεῖλη τὰ δικά μας
δὲν ἔχουν λόγια προσευχῆς.*

*Θεὲ τραβήξου... τὰ φτερά μας
γεμάτα δύναμη τρανῆ
φτάνουν νὰ βροῦμε τὴ χαρὰ μας
καὶ τῆς ἀλήθειας τὴ φωνή.*

*Φύγε Θεέ! Ποιὸς τό 'πε; Πλάνη
πὼς κυβερνάς τὸν κόσμον ἐσύ.
'Υλη καὶ δύναμη μᾶς φτάνει
γιὰ μιὰ ζωὴ γλυκειά, χρυσή.*

Ἡ φιλοσοφία τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ή ἐπιστήμη, ποὺ ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται σὲ αὐτόνομο παράγοντα τοῦ πολιτισμοῦ, βρίσκονται στὴν πρωτοπορία διακηρύσσοντας τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνακαλύψει μόνος του τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ κρατήσει στὰ δικά του χεῖρα τὴ μοῖρα του. « Ἐτσι

ἀρχίζει σιγά-σιγά νά διαμορφώνεται μιὰ νέα αντίληψη καὶ τακτικὴ μὲ χαρακτηριστικὰ τὸ ξεμάγεμα τοῦ κόσμου, τὴν κατάλυση τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ θαύματος, τὴν ἐξόρμηση γιὰ νὰ ἐξουσιασθεῖ ἡ ἔξω καὶ μέσα μας φύση μὲ τὴ γνώση τῶν νόμων τῆς» (Ε. Παπανούτσου «Φιλοσοφία καὶ Παιδεία», ἔκδ. 1958, σελ. 218).

Μὴ μοῦ πεῖτε, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἕνας πειρασμὸς τοῦ πνεύματος, ποὺ στὸ ξεκίνημα ἀπαιτεῖ μιὰ αὐτοπεποίθηση, ποὺ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸν νεανικὸ παλμὸ ἐνὸς κόσμου, ποὺ γοητευμένος ἀπὸ τὶς κατακτητικὲς περιπέτειες τῶν μεγάλων θαλασσοπόρων, ποὺ πρόσφατα εἶχαν ἀνακαλύψει τὴ γῆ, πίστευαν σὲ μιὰ ἀνάλογη κατάκτηση στοὺς πνευματικὸς κόσμους;

Ἡ κίνηση αὐτὴ θὰ ἀποκτήσει στοὺς ἐπόμενους δύο αἰῶνες, τὸν 18ο καὶ 19ο, ἑκτασὴ καὶ ἑντασὴ πολὺ μεγάλη καὶ θὰ ἀπολήξει στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας στὸν ἄκρατο ἐπιστημονισμό καὶ στὴν ἀδίστακτη τεχνοκρατία, - τὰ δύο νέα εἰδῶλα τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὰ εἶναι τὰ σκιρτήματα τῆς ψυχῆς τοῦ εὐρωπαίου σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἐφηβικὴ διάθεση, ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα στὴν αὐτονομία τῶν δυνάμεών του. Ἀφοῦ ὅμως παρακολογήσαμε τὶς ιδέες καὶ τὶς ἀντιλήψεις ποὺ γέννησε αὐτὴ ἡ στάση γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴ ζωὴ, εἶναι καιρὸς νὰ ἀξιολογήσουμε τὰ ἀποτελέσματά των πάνω στὸν ἐνήλικο μὰ ἀνήυχο ἀνθρώπο στὰ τέλη τοῦ αἰῶνα μας καὶ νὰ διερευνήσουμε μὲ ψυχραιμία καὶ ἀντικειμενικότητα τὰ ὅρια στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ κινηθεῖ μόνος τοῦ ὁ ἀνθρώπος.

Γ'

Γιὰ νὰ γίνουν τὰ πράγματα σαφέστερα, ὅταν λέμε ὅτι ὁ ἀνθρώπος θέλησε νὰ στηριχθεῖ στὸν ἑαυτό του, ποῦ συγκεκριμένα φαντάστηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ στηριχθεῖ; Ποῦ ἄλλοῦ, παρὰ στὴ νόσή του καὶ στὶς αἰσθήσεις του. Οἱ ὅροι αὐτοὶ (γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὶς ὀνομασίες τὶς καθιερωμένες

ἀπὸ τὴ μακρὰ φιλοσοφικὴ παράδοση) εἶναι ἡ ἐμπειρία καὶ ὁ λόγος. Τὸ ὅτι οἱ φιλοσοφικὲς σχολὲς δίνουν προτεραιότητα πότε στὴν ἐμπειρία καὶ πότε στὸν λόγο, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴ φύση τοῦ προβλήματος, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνάμεσα στοὺς δύο τούτους ὅρους ὑπάρχει δεσμὸς διαλεκτικῆς μορφῆς. Ὅσο περισσότερο βασίζομαστε στὴν ἀντικειμενικότητα τῶν ἐμπειρικῶν δεδομένων τόσο λιγότερο ὑπηρετῆται ἡ λογικὴ ἐπεξεργασία καὶ ἀντίθετα ὅπου οἱ νοητικὲς διεργασίες ἔχουν τὸν κύριο λόγο, τόσο στενεύει ἡ ἐμπειρικὴ βάση τῆς γνώσεως. Εἶναι φανερὸ, ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ ξεκαθαρισθοῦν τὰ ὅρια τῶν δυνατοτήτων αὐτῶν τῶν παραγόντων καὶ ὁ ἀκριβὴς τρόπος τῆς συνεργασίας των, ὥστε ὀρθὰ συνδυαζόμενοι νὰ μποροῦν νὰ δώσουν ἕνα ικανοποιητικὸ καὶ ἀποδεκτὸ συμπέρασμα.

Δὲν ξέρω σὲ πόσες περιπτώσεις εἶναι δυνατὸς ὁ προσδιορισμὸς τῆς χρυσοῦς τομῆς τῶν δύο αὐτῶν παραγόντων, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ εἴμαστε σίγουροι γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἔτσι λοιπὸν ἕνας βαθμὸς ἀβεβαιότητας χαρακτηρίζει καθετὶ, ποὺ ὁ ἀνθρώπος προσπαθεῖ νὰ συλλάβει καὶ νὰ ἐξιχνιάσει. Καὶ ἂν αὐτὸ τὸ καθετὶ δὲν εἶναι κάτι τὸ παροδικὸ καὶ δευτερεύον, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως καὶ ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι φυσικὸ οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ ἐγκυρότητα τῶν πορισμάτων νὰ εἶναι αὐξημένες ὅσο ἐπίσης καὶ ἡ ἐπιφυλακτικότητά μας γιὰ ὅ,τι μέχρι σήμερα ἔχει διατυπωθεῖ.

Γιὰ νὰ γίνουν τὰ προηγούμενα σαφέστερα, θὰ σταθοῦμε περισσότερο στὶς ἀντιλήψεις ποὺ διεμόρφωσε ὁ ἀνθρώπος μὲ βάση τὴν αὐτοδύναμη ἔρευνά του γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τὰ ἀποτελέσματα, ποὺ εἶχαν αὐτὲς στὴ ζωὴ του.

Ἔτσι μιὰ ἀποψη γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό, γιὰ τὴν ὁποία οἱ θιασῶτες τῆς θέλησαν νὰ τὴν προικίσουν μὲ ἐπιστημονικὴ αἰγλή, εἶναι ἡ φυσιοκρατικὴ θεωρία. Εἶναι ἡ ἀντίληψη ἐκεῖνη κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἕνας κρῖκος, ἔστω ὁ τελευταῖος, μέσα στὴν ἀλυσίδα τῆς ζωῆς τῶν διαφορῶν

ὀργανικῶν ὄντων, δηλαδή εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνα ὀργανικὸ ὄν μόνο, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ γεννιέται, ἀναπτύσσεται καὶ πεθαίνει, ὑπακούοντας στὶς βιολογικὲς ἀρχές, ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπευθείας καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς φυσικοχημικοὺς νόμους.

Νὰ πῶς ἀντιμετωπίζει τὸ θέμα ὁ καθηγητὴς τῆς βιολογίας κ. Φ. Καράτος στὸ βιβλίο του «Εἰσαγωγή στὴ Βιολογία» Α' σλ. 19: «*Ἡ τυχαία φύση τῶν ἀλλαγῶν πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται ἡ ἐξέλιξη δὲν ἀναιρεῖ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς μακροχρόνιας ἱστορικῆς ἀναγκαιότητας, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλη τὴν ὕλη. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναγκαιότητα δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ὡς σκοπὸς ἐξωτερικὸς πρὸς τὴν ὕλη. Ἡ ἀνοδικὴ κατεύθυνση τῆς ἐξέλιξης ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς ιδιότητες τῆς ὕλης (οὐσιαστικὰ ἀγνωστες ἀκόμα) εἶναι μιὰ τρομακτικὴ σὲ φιλοσοφικὴ βαρῦτητα ἐρευνα. Εἶναι μιὰ ἰδέα ἐσωτερικὰ φορτισμένη μετὰ «ἠθικὲς ἐπιταγές», ὅπως καὶ ἡ ἐννοία τῆς αὐτογνωσίας τῆς ὕλης. Ἡ αὐτογνωσία ἐπιτυγχάνεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη, καθὼς ἡ ὕλη περνᾷ στὰ ἐπίπεδα ὀργάνωσης, ποὺ ἐπιτρέπουν τὴ σκέψη καὶ τὴν ἱστορικὴ διατήρηση τῆς σκέψης. Καὶ ἡ αὐτογνωσία αὐτὴ δείχνει κάτω ἀπὸ καινούργιο πρῖσμα τὸν ἄνθρωπο: ὄχι ὡς ἐλίκεντρο τοῦ σύμπαντος (αὐτὴ ἡ ἰδέα ἐξαφανίστηκε μετὰ μιὰ διαδικασίαν ὀροθετημένη μετὰ τὸν Γαλιλαῖο, τὸν Κέπλερ καὶ τὸν Δαρβῖνο), ἀλλὰ ὡς ὑπερέτης καὶ μέτοχος μιᾶς ὑπαρξῆς πολὺ πλατύτερης ἀπὸ τὸν ἴδιο, δηλαδή τῆς ὕλης στὸ σύνολό της».*

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς γιὰ τὴν τύχη καὶ τὴν ἀναγκαιότητα πάνω στὰ βιολογικὰ προβλήματα ἀποτελοῦν βασικὲς ἐννοίες τῆς θεωρίας τοῦ γάλλου βιολόγου Jacques Monod ποὺ δημιούργησε πολὺ θόρυβο γύρω της σὲ διεθνή κλίμακα. Ὁ ἄνθρωπος, κατ' αὐτὴν, ξέρει ἐπιτέλους, ὅτι εἶναι μόνος μέσα στὴν ἀδιάφορη ἀπεραντοσύνη τοῦ Σύμπαντος ἀπὸ ὅπου ἐξεπήδησε τυχαῖα.

Οἱ προηγούμενες ὑποθέσεις, ποὺ ὅπως εἶναι εὐνόητο πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ νὰ βασίζονται στὶς ἐπαληθεύσεις ἐκεῖνες, ποὺ

ἀπαιτεῖ ἡ αὐστηρὴ μεθοδολογία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀποτελοῦν τὰ στηρίγματα τῆς φυσικοκρατικῆς θεωρίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ του, ποὺ ὅπως εἶναι φυσικὸ μὲ τέτοιες προϋποθέσεις δὲν ἀποβλέπει σὲ κανένα σκοπὸ.

Σημαιολογώντας τὸ περιεχόμενο τῆς ἱστορίας, μετὰ βάση αὐτὴ τὴ φυσικοκρατικὴ ἀποψη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἓνα κριτικὸ πνεῦμα στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, ποὺ τάραξε συνειδήσεις μετὰ τὸ ἔργο του «ἡ καταστροφὴ τῆς Δύσεως», ὁ Oswald Spengler παρατηρεῖ ὅτι: οὔτε πρόγραμμα, οὔτε πρόοδος ὑπάρχει στὴν ἱστορία, ἀλλὰ ὅπως τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι καὶ τὰ μεγάλα «ἔμβια ὄντα» τοὺς πολιτισμοὺς, τὰ κυβερνᾷ ὁ ἴδιος σκοτεινὸς καὶ ἄγριος νόμος τῆς ζωῆς: γεννιοῦνται, ὠριμάζονται καὶ πεθαίνουν, χωρὶς κανένα ἀπολύτως σκοπὸ· αὐτὸ τὸ τραγικὸ νόημα ἔχει ἡ ἱστορία τῆς οἰκουμένης. «*Υπάρχουν -γράφει ὁ ἴδιος- πολιτισμοί, λαοί, γλώσσες, ἀλήθειες, θεοί, τοπία, ποὺ ἀνθίζονται στὰ νιάτα τους καὶ γεροντοῦν, ὅπως ὑπάρχουν βελανιδιές καὶ πεῦκα, λουλούδια, κλαδιά καὶ φύλλα νέα καὶ ἡλικιωμένα. Αὐτοὶ οἱ πολιτισμοὶ ζωντανὰ ὄντα ὑψίστου βαθμοῦ, μεγαλώνουν μέσα σὲ μιὰ ὑπέροχη ἀπουσία σκοποῦ».*

Δ'

Γιὰ νὰ εἴμαστε ὅμως ἀντικειμενικοί, δὲ συμμερίστηκαν ὅλοι τὴν ἀπαισιόδοξη ἀποψη τοῦ Os. Spengler. Ὑπῆρξαν καὶ αἰσιόδοξα μηνύματα. Ἐκείνων δηλ. ποὺ πίστεψαν ὅτι μετὰ τὴν θετικὴ γνώση ὁ ἄνθρωπος θὰ θέσει τὶς βάσεις ἐνὸς κόσμου σταθερῆς προόδου καὶ εὐημερίας. Γι' αὐτοὺς τοὺς ὁπαδοὺς «*τοῦ ἐπιστημονισμοῦ*» τὸ σύνθημα ἦταν ἡ ἐπιστήμη τὸ πᾶν. «*Δὲν εἶναι παρὰ τῶν πολιτισμῶν, εἶναι ὁ πολιτισμὸς ὁ ἴδιος* -παρατηροῦσε παλαιότερα γιὰ τὴν ἐπιστήμη στὸ βιβλίο του «Γιὰ τὴν ἀνοικτὴ ὁδὸς» σελ. 83, ὁ Α.Ν. Τσιριντάνης. *Δὲν εἶναι* -συνεχίζει ὁ ἴδιος- *μιὰ ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ μοναδικὴ πολιτιστικὴ ἀξία. Ὁ ἐπιστήμων ἦταν κατὰ τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ*

εργάτης του πολιτισμού, ο μοναδικός γνήσιος εργάτης. Τα πανεπιστήμια και κυρίως τα πανεπιστημιακά φρονικά και χημικά εργαστήρια, τα κατ'έξοχον ή μάλλον τα μοναδικά εργαστήρια του πολιτισμού. Η γραμμή φαινόταν να οδηγεί στο να γίνει πέρα για πέρα πραγματικότητα το σύνθημα που αναφέραμε: *Επιστήμη το πᾶν. Φαινόταν να φέρνει σ'ένα νέο πολιτισμό, τὸν ἐπιστημονικό πολιτισμό, πὸν θὰ ἦταν, ἔλεγαν, ὁ μεταχριστιανικός πολιτισμός.*

Καί πῶς θὰ μπορούσε να ὠφεληθεῖ μέσα σ'αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸν πολιτισμὸ ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν συγκρότηση τῆς προσωπικότητάς του, γιὰ τὴν ἠθική του ἀρτίωση; Μὰ ἀπλούστατα ἀπαντοῦσαν οἱ κήρυκες αὐτῶν τῶν ιδεῶν: ἡ διάδοση τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς καθ'ἑαυτὴν φέρει καὶ τὴν διαμόρφωση, κατὰ τρόπον αὐτόματο, τῆς ἀνώτερης ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Δὲν φαντάζομαι νὰ συμμερίζεται σήμερα κανεὶς τὶς ἀποψεις αὐτὲς μὲ τὴν ἴδια αἰσιοδοξία, ὅπως οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πὸν τὶς διετύπωσαν πρῶτοι πρὶν ἀπὸ ἕνα αἰῶνα.

Μιά ἄλλη ἄποψη πὸν στηρίζεται καὶ αὐτὴ στὴν φυσιοκρατικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἔχει χαρακτηριστὰ αἰσιοδοξο καὶ ἀποβλέπει σ'ἕνα μελλοντικὸ στόχο ἢ μάλλον ὄραμα εἶναι ἡ κοινωνιολογικὴ θεωρία τοῦ Karl Marx.

Βασικὴ τοῦ ιδέα γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὶς δραστηριότητές του καὶ τὶς ἐπιδιώξεις του, ὅπως τὴν ἐκθέτει ὁ ἴδιος στὸν περίφημο πρόλογό του στὸ ἔργο του «Κριτικὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας» εἶναι ἡ ἑξής: «*Οἱ ἄνθρωποι στὴν κοινωνικὴ παραγωγή τῆς ζωῆς τους ἔρχονται σὲ σχέσεις καθορισμένες, ἀναγκαῖες, ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴ θέλησή τους, σὲ σχέσεις παραγωγικῆς πὸν ἀντιστοιχοῦν σὲ μιὰ ὀρισμένη βαθμίδα, ὅπου ἔχει φτάσει ἡ ἀνάπτυξη τῶν ὑλικῶν παραγωγικῶν τους δυνάμεων. Τὸ σύνολον τῶν παραγωγικῶν αὐτῶν σχέσεων ἀποτελεῖ τὸ οἰκονομικὸ οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας, τὴν ὑλικὴ τῆς βάση, πὸν πάνω τῆς ὑψώνεται ἕνα νομικὸ καὶ πολιτικὸ ἐποικοδόμημα καὶ πὸν*

*σ'αὐτὴν ἀντιστοιχοῦν πάλι ὀρισμένες κοινωνικῆς μορφῆς συνειδήσεως. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς καθορίζει γενικὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ διανοητικῆς ζωῆς». Ἡ ἀκόμη πιὸ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ρήση του: «*Δὲν εἶναι ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων πὸν καθορίζει τὸ εἶναι τους, ἀλλὰ ἀντίθετα εἶναι τὸ κοινωνικὸ τους εἶναι, πὸν προσδιορίζει τὴ συνείδησή τους.*»*

Ἄπὸ τὰ προηγούμενα προκύπτει ὅτι γιὰ τὸν μαρξιστικὸ τρόπο σκέψεως, τὸ πρωτεῦον στὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὀρθὴ ὀργάνωση τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ διαχείριση τῶν παραγωγικῶν μέσων, «*γιὰ νὰ παύσει ἡ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο*» Καὶ ὅλες οἱ λοιπὲς δραστηριότητες καὶ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἰκανοποιηθοῦν κατὰ κάποιον τρόπο νομοτελειακὰ ἀπ'αὐτὴ τὴ βασικὴ ρύθμιση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Τέτοιες ἀντιλήψεις, πὸν ἀναφέρονται σὲ θεμελιώδεις ἀνθρώπινες καταστάσεις, ἀποτελοῦν τὶς βάσεις τοῦ αὐτοχαρακτηριζομένου ὡς «*ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ*» μὲ συνέπεια ἐκεῖνος πὸν δὲν διαθέτει τὴν ἀπαραίτητη φιλοσοφικὴ προπαιδεία νὰ παρασύρεται εὐκολώτερα στὸ νὰ ἀποδεχτεῖ τὴν ἄποψη ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀναντιρρητὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα, ἐνῶ στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ μιὰ ὀρισμένη μεταφυσικὴ θέση καὶ ἱστορικὴ ἐρμηνεία, πὸν ὑπόκειται, ὅπως ὅλες οἱ παρόμοιες, στὴν κριτικὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ. Τὸν μῦθο γιὰ τὴν ἰσχὺ ὡς ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων τῶν ἀρχῶν τοῦ διαλεκτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ τὸν καλλιέργησαν ἀπὸ τὴν μαρξιστικὴν παράταξη αὐθεντικοὶ ἐρμηνευτὲς τῆς ἀπὸ τὸν Fr. Engels ὡς τὸν Louis Althusser.

Καὶ ὅμως εἶναι πασιφανὲς -κατὰ τὴν πιὸ μετριοπαθεῖ κρίση- ὅτι ἡ ἀντίληψη πῶς ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐπιφανόμενον τῆς ὑλικῆς τους φύσεως καὶ ἰδιαίτερα τῆς παραγωγικῆς του δραστηριότητας, εἶναι ἀπὸ τὰ ζητούμενα τῆς φιλοσοφικῆς

άνθρωπολογίας και όχι θετικό δεδομένο.

Ο André Fontaine, ένας αξιόλογος στοχαστής του καιρού μας, σε άρθρο του στη παριανή έφημερίδα Monde 12 Μαρτίου 1983, έγραφε: «*ή οικονομική ανάλυση των κοινωνιών γίνεται με τον Marx για πρώτη φορά ουσιαστικής συνισταμένη μιας φιλοσοφικής θεωρίας, πράγμα που καθιστά πέρα για πέρα τεχνητή τη συνήθη διάκριση ανάμεσα στον φιλόσοφο και τον οικονομολόγο Marx. Είναι ένας φιλόσοφος που η προσπέλασή του στα προβλήματα είναι τόσο πιο πολύ οικονομική, όσο σαν αληθινό τέκνο του ΙΘ' αιώνα αναζητεί, αφού εξοστράκισε τον Θεό, στην οικονομία τον κινητήρα της ιστορίας.*»

Όλη λοιπόν αυτή η κατάσταση της αποστασίας του ανθρώπου από τον Θεό βρήκε κάποιο στήριγμα στην υπερτίμηση των δυνατοτήτων των θετικών επιστημών, που σημειώθηκε στην πιο αισιόδοξη ώρα στη διανόηση της Δύσεως, κυρίως στο δεύτερο ήμισυ του ΙΘ' αιώνα, όποτε δημιουργήθηκε η ψευδαίσθηση ότι η επιστήμη θα εξαφάνιζε λίγο-λίγο και μάλιστα σύντομα το "Άγνωστο, καθώς και το δέος, που προκαλεί το μέγα "Άγνωστο. Στον δικό μας αιώνα, που η θετική επιστήμη ξεπέρασε όλες τις προσδοκίες των προφητών του περασμένου αιώνα μεταβλήθηκε η εικόνα την οποία έχει σχηματίσει ο άνθρωπος για τον φυσικό κόσμο που τον περιβάλλει και έτσι σχημα-

τίστηκε ένα νέο κοσμοείδωλο της φυσικής επιστήμης.

Ο καθηγητής Δημ. Κωτοάκης, σε σχετικό του άρθρο, («*Ακτίνες*» 1948, σελ. 38), συμπεραίνει:

«*Δέν εΐμεθα εις θέσιν να γνωρίζωμεν ποΐα θά εΐναι αι μελλοντικαί εξελίξεις των φυσικομαθηματικων επιστημων. Ουτε να κΐνωμεν παρακινδυνευμενας προβλέψεις ως προς την άνωτεραν ανάπτυξιν και διαμόρφωσιν αυτων. Το βέβαιον, όμως, είναι, ότι βαΐνομεν προς ένα νέον συγκεκριμένον και σαφως διαμορφωμένον φυσικόν κοσμοείδωλον, μέσα εις τον όποϊον λαμβάνουν την ιδιαιτέραν θέσιν των αι μεταφυσικαί αλήθειαι και πραγματικότητες. Ταπειματικά δεδομένα και αι θεωρητικαί επεξεργασΐαι αυτων καθιστουν αναγκαΐαν την επιστροφην των θετικων επιστημονων εις τας λησμονηθείσας αιωνίους αληθείας. Είναι πόθος της ψυχης και άπΐταιχος της πραγματικότητος η επιστροφή αυτή. Φαίνεται ότι οι έρευνηται περιπλανηθέντες επί αρκετάς δεκαετίας η και αιώνες εις τόπους ξηρούς και ανύδρους άπογυμνωμένους από κάθε τι τό ύψηλόν και ευγενές, ποθουν την έπανασύνδεσιν των με τας πλουσίας πηγάς της ολοκληρωμένης και ενιαίας πραγματικότητος.*»

(*Συνεχίζεται*)

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Η έγγραφη νέων συνδρομητών εις τας «*Ακτίνας*» είναι ένα πνευματικό έργον, τό όποϊον ήμπορούμε να επιτελέσωμε όλοι, με μικράν προσπάθειαν.

ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Δ.Α.) ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ *

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- Α -

- 1.- Η ιστορική εξέλιξη τῶν θεμελιωδῶν Δ.Α.
- 2.- Τὰ Δ.Α. καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Σύνταγμα.
 - α. Γενικά
 - β. Θεμελιώδεις ἀρχές καὶ γενικὸ θεμελιώδες δικαίωμα.
 - γ. Τὰ εἰδικὰ ἀτομικὰ δικαιώματα.
- 3.- Ἡ πηγὴ τῶν Δ.Α.

- Β -

- 1.- Ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ τὰ Δ.Α.
 - α. Γενικὴ εἰσαγωγή
 - β. Ὁ χριστιανικὸς ἀνθρωπισμὸς
 - γ. Ὁ οὐμανιστικὸς ἀνθρωπισμὸς
- 2.- Οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησίαι ἀπέναντι στὰ Δ.Α.

- Γ -

Ἡ συμβολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ διαμόρφωση τῶν Δ.Α.

- Δ -

Ἐπίλογος

* Ἡ μελέτη αὐτὴ γράφηκε μὲ σκοπὸ, ὄχι νὰ ἀποτελέσει μιὰ ἐπιστημονικὴ πραγματεία, ἀλλὰ νὰ καταστήσει τὸ ἀντικείμενο ποὺ διαπραγματεύεται εὐρύτερα γνωστὸ καὶ προσιτὸ σ' ἓνα κύκλο προσώπων ποὺ προέρχονται, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν νομικῶν ἢ τῶν θεολογικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κλάδους ἄλλων ἐπιστημῶν ἢ ποὺ ἔχουν εὐρύτερη μόρφωση καὶ γενικότερα ἐνδιαφέροντα.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, στὰ διάφορα κεφάλαια, δὲν γίνεται λεπτομερὴς ἀναφορὰ σὲ ὅλες τὶς πλευρὲς ἢ πτυχὲς τῶν θιγομένων θεμάτων, ποὺ ἔχουν γίνεῖ μέχρι σήμερα ἀντικείμενο ἐπιστημονικῆς ἐρευνας ἢ στὴν ὑπάρχουσα σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀλλὰ τὰ θέματα θίγονται σὲ βασικὲς τοὺς μόνον γραμμὲς, στὸ μέτρο ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ σχηματίσει ὁ ἀναγνώστης μιὰ σφαιρικὴ εἰκόνα.

- Α -

- 1.- Ἡ ιστορικὴ ἐξέλιξη τῶν θεμελιωδῶν Δ.Α.

Ἡ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ὅλη γενικὰ ψυχοπνευματικὴ του συγκρότηση, ποὺ τὸν διαχωρίζει ἀπὸ ὅλο τὸν ὑπόλοιπο ζωικὸ κόσμον, σχετίζονται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀξία του ἢ ὅπως διαφορετικὰ λέγεται μὲ τὴν «ἀξιοπρέπειά» του, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλες τὶς σύμφυτες πρὸς αὐτὴν ιδιότητές του, ὅπως εἶναι ἡ τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως (αὐτεξούσιο), ἢ τῆς σκέψεως, τοῦ στοχασμοῦ καὶ τοῦ λόγου (λογικὸ), ἢ τῆς πίστεως, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἠθικῆς τελειώσεως (συνείδησις) κ.λ.π.

Τὴν ἀξιοπρέπεια αὐτὴ τῆς ὑπάρξεώς τους, καθὼς καὶ τὶς πρὸ πάντων ιδιότητες, τὶς ἔχουν ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴ φύση τους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε κατάστασή τους, καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὶς ἀπολαμβάνουν καὶ νὰ τὶς ἀσκοῦν κάτω ἀπὸ συνθήκες πλήρους ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος.

Τὸ δικαίωμά τους ὅμως αὐτὸ δὲν μπορεῖ στὴν πράξη νὰ διασφαλισθεῖ ἂν ἡ ἔννομη τάξη, δηλαδὴ τὸ Κράτος, δὲν θέσει ἕνα νομοθετικὸ πλαίσιο μὲ κανόνες δικαίου, ποὺ νὰ ρυθμίζουν καὶ νὰ κατοχυρώνουν τὴν ἐμπρακτικὴ καὶ ἀνεμπόδιση ἀσκήσή του, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἀναρχία ἢ ἡ ἐπικράτηση τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου.

Ἔτσι ἡ ιστορικὴ ἐξέλιξη ὀδήγησε στὴ συναταγματικὴ ἀναγνώριση καὶ κατοχύρωση τῶν λεγομένων, σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, θεμελιωδῶν Δ.Α. ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ κατοχύρωση αὐτὴ πραγματώνεται πρῶτα καὶ κύρια ἀπέναντι στὴν κρατικὴ ἐξουσία ἢ ὅποια ἀποτελεῖ καὶ τὴ μεγαλύτερη πηγὴ διακινδυνεύσεώς τους ἀλλὰ σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις καὶ ἀπέναντι σὲ ἰδιώτες, σὲ ὅσες μόνο περιπτώσεις ὑπάρχει σχέση ἐξουσιάσεως (ἄμεση τριτενέργεια).

Μὲ τὴν κατοχύρωση αὐτὴ, ἡ κρατικὴ ἐξουσία αὐτοπεριορίζεται καὶ ὀριοθετεῖται, ὑποκείμενη σὲ κανόνες ἀυξημένης τυπικῆς ἰσχύος ποὺ τὴν δεσμεύουν ἀπέναντι στοὺς πολῖτες τῆς κι ἔτσι τὸ Κράτος μετασχηματίζεται καὶ ἀναδεικνύεται σὲ Κράτος Δικαίου μέσα στὸ ὅποιο καὶ μόνον, μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀληθινὴ προστασία τῶν Δ.Α.¹

Στὶς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πολιτείες δὲν ὑπάρχουν θεμελιώδη δικαιώματα μὲ τὴν πῶ πάνω ἔννοια, γιατί ἡ Πολιτεία εἶναι παντοδύναμη. Στὴν Ἀθηναϊκὴ Πολιτεία, ὁ πολίτης, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἓνα πολὺ μικρὸ ποσοστὸ στὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι πολιτικὰ ἐλεύθερος, γιατί μετέχει ἄμεσα καὶ ὀργανικὰ στὴν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, δὲν ὑπάρχει ὅμως κατοχύρωση τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας του ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ ἐξουσία.

Στὸ νόμο περὶ Σωματείων τοῦ Σόλωνος, στὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλῆ, καθὼς καὶ σὲ ὀρισμένες παροχὲς τῆς Πολιτείας, γιὰ τὴ διατροφή τῶν ὀρφανῶν, τὴν συντήρηση τῶν «ἀδυνάτων», τὴ σίτιση στὸ Πρυτανεῖο ὀρισμένων πολιτῶν ποὺ διαπρέψανε στὸ δημόσιο βίον καὶ τὴν ἐνίσχυση ἀπόρων πολιτῶν μὲ τὸ «θεωρικόν» γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὶς μεγάλες γιορτές, διαβλέπει κανεὶς στοιχεῖα πραγματοποιήσεως ὀρισμένων θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου².

Μία πρώτη προσπάθεια προστασίας τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μὲ τὴ σύγχρονη μορφή, δηλαδή μὲ γραπτὸ καὶ δεσμευτικὸ δίκαιο, ἐμφανίζεται στὸ ἀγγλικὸ πολίτευμα τὸ 1215 μὲ τὴν Magna Charta Liberta-

tum καὶ στὴ συνέχεια μὲ ὀρισμένα βασικὰ κείμενα ὅπως: Petition of Rights τοῦ 1629, Habeas Corpus Act τοῦ 1679 καὶ Bill of Rights τοῦ 1689.

Τὰ κείμενα αὐτὰ ἐμπνέουν τὶς Ἀμερικανικὲς Διακηρύξεις τῆς Ἀνεξαρτησίας, ὅπως τῆς Πολιτείας τῆς Βιργινίας τοῦ 1776 καὶ ἄλλων Πολιτειῶν καθὼς καὶ τὸ Σύνταγμα τῶν Η.Π.Α. τοῦ 1787 μὲ τὶς δέκα πρῶτες τροπολογίες του τοῦ 1791, οἱ ὁποῖες Διακηρύξεις καὶ Συνταγματικὲς διατάξεις μὲ τὴ σειρά τους, ἐμπνέουν τὸ βασικότερο κείμενο προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν νεωτέρων χρόνων, τὴ «*Διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη*» τοῦ 1789 τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως.

Ἀπὸ τὴ Διακήρυξη αὐτὴ ἐπηρεάζονται ὅλα τὰ μεταγενέστερα Εὐρωπαϊκὰ Συντάγματα μέχρι τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν στὶς διατάξεις τους τὸν κατάλογο τῶν κλασσικῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ποὺ αὐτὴ διακηρύσσει.

Μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ἐμφανίζονται δύο περαιτέρω βασικὲς ἐξελίξεις:

α) Καθιερώνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀτομικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ, τὰ «*κοινωνικὰ*» καὶ τὰ «*οἰκονομικὰ*» ἀτομικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦν, ὅπως τὰ πρῶτα, ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον μέσα ἀντίστασης κατὰ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἀπαιτοῦν ἐπὶ πλέον θετικὲς ἐνέργειες καὶ παροχὲς ἀπὸ τὸ Κράτος.

Ἐνῶ δηλαδή ἀρχικὰ μὲ τὰ κλασσικὰ ἀτομικὰ δικαιώματα ὑψώνονται φραγμαὶ ἀπέναντι στὴν παντοδυναμία τοῦ Κράτους, μὲ τὰ «*κοινωνικὰ*» καὶ τὰ «*οἰκονομικὰ*» δικαιώματα τὸ Κράτος καλεῖται νὰ ἐπέμβει ἐνεργητικὰ γιὰ τὴν παροχὴ στὸ ἄτομο τῶν ὑλικῶν μέσων ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ του ἀνεξαρτησία, χωρὶς τὴν ὁποῖαν δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει οὐσιαστικὴ ἄσκηση τῶν λοιπῶν δικαιωμάτων του.

1 Πρ. Δαγτόγλου. Συνταγματικὸν Δίκαιον. Ἀτομικὰ Δικαιώματα, Α, σ. 4 ἐπ.

2 Κυριαζή-Γουδέλη. Συγκριτικὸ Συνταγματικὸ Δίκαιο, σ. 211 ἐπ.

Παράλληλα, όρισμένα από τὰ κλασικά δικαιώματα σχετικοποιούνται και παίρνουν χαρακτηριστικά κοινωνικού λειτουργήματος, όπως π.χ. τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας πού δὲν θεωρεῖται πλέον ἱερό, ἀπόλυτο και ἀπαράβιαστο, ἀλλὰ ὑποβάλλεται σὲ ἀπαλλοτριώσεις, σὲ ἐθνικοποιήσεις και σὲ πολλοὺς ἄλλους περιορισμοὺς γιὰ χάρη τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι φανερὴ ἡ ἐπίδραση τῆς μαρξιστικῆς κοσμοθεωρίας.

6) Ἡ προστασία τῶν Δ.Α. ἐπεκτείνεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ στῆ διεθνή ἔννομη τάξη.

Τὸ 1948 ψηφίζεται ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἓνα θεμελιῶδες κείμενο, ἡ «*Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων*», πού περιλαμβάνει μιὰ πλήρη ἀναφορὰ σὲ ὅλα τὰ Δ.Α. τῶν ὁποίων διακηρύσσεται ἡ προστασία σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

Ἀξίζει νὰ καταχωρηθεῖ ἐδῶ τὸ Προοίμιο και ἡ Διακήρυξη γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ἡ σπουδαιότητα τοῦ διεθνoῦς αὐτοῦ κειμένου:

«Προοίμιο

Ἐπειδὴ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀξιοπρέπειας, πού εἶναι σύμφυτη σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας, καθὼς και τῶν ἴσων και ἀναπαλλοτριῶτων δικαιωμάτων τους, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης και τῆς εἰρήνης στὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ ἡ παραγνώριση και ἡ περιφρόνηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὀδήγησαν σὲ πράξεις βαρβαρότητας, πού ἐξεγείρουν τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, και ἡ προοπτικὴ ἑνὸς κόσμου ὅπου οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μιλοῦν και νὰ πιστεύουν, λυτρωμένοι ἀπὸ τὸν τρόμο και τὴν ἀθλιότητα, ἔχει διακηρυχθεῖ ὡς ἡ πιὸ ὑψηλὴ ἐπιδίωξη τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ ἔχει οὐσιαστικὴ σημασία νὰ προστατεύονται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἀπὸ ἓνα καθεστῶς δικαίου, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ἀναγκάζεται νὰ προσφεύγει, ὡς ἔσχατο καταφύγιο, στὴν ἐξέγερση

κατὰ τῆς τυραννίας και τῆς καταπίεσης.

Ἐπειδὴ ἔχει οὐσιαστικὴ σημασία νὰ ἐνθαρρύνεται ἡ ἀνάπτυξη φιλικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὰ ἔθνη.

Ἐπειδὴ μὲ τὸν Καταστατικὸ Χάρτη, οἱ λαοὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν διακήρυσαν και πάλι τὴν πίστη τους στὰ θεμελιῶδῶς δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἀξιοπρέπεια και τὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, στὴν ἰσότητα δικαιωμάτων ἀνδρῶν και γυναικῶν, και διακήρυσαν πὼς εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ συντελέσουν στὴν κοινωνικὴ πρόοδο και νὰ δημιουργήσουν καλύτερες συνθῆκες ζωῆς στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης ἐλευθερίας.

Ἐπειδὴ τὰ κράτη-μέλη ἀνέλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐξασφαλίσουν, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Ὀργανισμό τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, τὸν ἀποτελεσματικὸ σεβασμὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου και τῶν θεμελιῶδῶν ἐλευθεριῶν σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ ἡ ταυτότητα ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα και τὶς ἐλευθερίες αὐτὲς ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία γιὰ νὰ ἐκκληρωθεῖ πέρα ὡς πέρα αὐτὴ ἡ ὑποχρέωση.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευση

Διακηρύσσει ὅτι ἡ παρούσα Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ κοινὸ ἰδανικὸ στό ὁποῖο πρέπει νὰ κατατείνουν ὅλοι οἱ λαοὶ και ὅλα τὰ ἔθνη, ἔτσι ὥστε κάθε ἄτομο και κάθε ὄργανο τῆς κοινωνίας, μὲ τὴ διακήρυξη αὐτὴ διαρκῶς στὴ σκέψη, νὰ καταβάλλει, μὲ τὴν διδασκαλία και τὴν παιδεία, κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων και τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν, και νὰ ἐξασφαλιστεῖ προοδευτικά, μὲ ἐσωτερικά και διεθνή μέσα, ἡ παγκόσμια και ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τους, τόσο ἀνάμεσα στους λαοὺς τῶν ἰδίων τῶν κρατῶν-μελῶν ὅσο και ἀνάμεσα στους πληθυσμοὺς χωρῶν πού βρῖσκονται στὴ δικαιοδοσία τους»³.

3. Ἑλληνικὸ Τμῆμα Διεθνoῦς Ἀμνηστίας. Ἀνθρώπινα Δικαιώματα ΟΗΕ και ΟΥΝΕΣΚΟ. Βασικὲς Συμβάσεις, σ. 63.

Ἡ Διακήρυξη αὐτὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐννομη τάξη δὲν ἔχει ἄμεση ἀλλὰ ἔμμεση μόνον νομικὴ δεσμευτικότητα, σὰν κείμενο ποὺ ἐκφράζει γενικὰ παραδεκτοὺς κανόνες τοῦ διεθνoῦς δικαίου, οἱ ὅποιοι, σύμφωνα μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἀρθροῦ 28 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ ὑπερισχύουν κάθε ἀντίθετης διατάξεως νόμου.

Ἄνεξάρτητα πάντως ἀπὸ τὴ νομικὴ τῆς ἰσχύ, ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη ἀποτελεῖ ἓνα κείμενο ἐξαιρετικῆς ἠθικῆς σημασίας, ἀφοῦ μὲ αὐτό, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς γῆς, παρὰ τὶς διαφορὲς τοὺς ἀπὸ ἀποψη πολιτισμοῦ, θρησκείας, γλώσσας, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συστημάτων, συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἔκταση τῶν Δ.Α. καὶ ἐκφράζουν τὴ βούλησή τους γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ καὶ τὴν προστασία τους.

Ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ἔχει γραφεῖ: «*Ἀκόμη καὶ ἂν οὐδεμίαν νομικὴν ἀξίαν εἶχεν ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις, θὰ ἤρκει ἢ ὑπαρξίς τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ κειμένου διὰ τὴν ἠθικὴν καταδίκην τῶν παραβιαζόντων τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα*»⁴.

Τὸ πιὸ πάνω κείμενο ὅμως δὲν παραμένει στὸ πεδίο τῶν θεωρητικῶν διακηρύξεων.

Τὸ 1950 τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης συνάπτουν τὴν «*Σύμβαση γιὰ τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν*», γνωστὴ ὡς Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης (ΕΣΔΑ), ποὺ συμπληρώνεται μὲ ὀκτὼ (8) πρόσθετα πρωτόκολλα μέχρι τὸ 1966.

Μὲ τὴ σύμβαση αὐτὴ ἰδρύονται δύο διεθνῆ ὄργανα, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Δ.Α. καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριον Α.Δ. ποὺ ἐλέγχουν τὴν τήρησιν τῆς συμβάσεως ἀπὸ τὰ Κράτη

ποὺ ἔχουν προσχωρήσει σ' αὐτὴν καὶ ἐπιβάλλουν κυρώσεις σὲ περίπτωση παραβάσεώς της.

Γιὰ νὰ ἐπιληφθοῦν τὰ ὄργανα αὐτὰ μιᾶς προσφυγῆς κατὰ ἐνὸς κράτους-μέλους, δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἄσκησιν προσφυγῆς ἀπὸ ἓνα συμβαλλόμενο Κράτος, ἀλλὰ ἀρκεῖ καὶ ἡ ἄσκησιν τῆς λεγόμενης «*ἀτομικῆς προσφυγῆς*» ἀπὸ ἓνα ἄτομο ἢ ὁμάδα ἀτόμων ἢ μὴ κυβερνητικὴ ὀργάνωσιν κατὰ τοῦ Κράτους τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν ἰθαγένεια.

Ἔτσι, ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίζει νὰ ἰσχύει ἡ πιὸ πάνω Σύμβαση, ποὺ ἔχει ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰσχύει ὡς ἐσωτερικὸ δίκαιο μὲ τὸν Ν. 2329/1953 καὶ τὸ Ν.Δ. 53/1974, ὁ σεβασμὸς τῶν Δ.Α. δὲν ἀποτελεῖ πλέον μόνον ὑπόθεσιν ἐνὸς κράτους-μέλους ἀλλὰ καὶ διεθνή ὑποχρέωσιν του ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ διεθνῆ ὄργανα.

Οἱ ἐξελίξεις ὅμως στὸν τομέα τῶν Δ.Α. δὲν σταματοῦν ἐδῶ. Νέα Α.Δ. διακηρύσσονται, τὰ λεγόμενα Α.Δ. τρίτης γενεᾶς⁵, ὅπως π.χ. «*τὰ δικαιώματα*» γιὰ τὸν τουρισμὸ, καθαρὸ περιβάλλον, ἀφοπλισμὸ ἢ τῶν μελλοντικῶν ἀνθρώπων νὰ γεννηθοῦν μὲ φυσικὸ τρόπο χωρὶς προγραμματισμένες ἐπεμβάσεις, ἐνῶ παράλληλα ἀρχίζουν νὰ ἀμφισβητοῦνται ὀρισμένα ἀπὸ τὰ διακηρυγμένα Α.Δ.

Ἀπέναντι στὴν παγκοσμιότητα τῶν Α.Δ. ἀντιτάσσεται τὸ δικαίωμα γιὰ «*ἰδιαιτερότητα*», εἴτε ὡς συλλογικὸ δικαίωμα ἐνὸς λαοῦ νὰ ἔχει διαφορετικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ τὴ σχέση του μὲ τὴν κοινωνία ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς πολιτιστικῆς ἐνότητος τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἔλαβαν ὡς βάση μέχρι σήμερα οἱ παγκόσμιες διακηρύξεις γιὰ τὰ Δ.Α., εἴτε ὡς δικαίωμα μιᾶς μειονοτικῆς ὁμάδος σὲ ἓνα Κράτος νὰ προστατεύεται καὶ νὰ κατοχυρώνεται ἡ ἑτερότητά της εἴτε καὶ ὡς δικαίωμα ἐνὸς ἀνθρώπου νὰ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ὁμάδα στὴν

5. Ν. Ἀντωνοπούλου. Ἡ προστασία τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων σήμερα. (Ἀπὸ τὴν ἐκδόσιν τοῦ Σεμιναρίου Κοινωνικοῦ καὶ Φιλοσοφικοῦ Προβληματισμοῦ «Ὀδοιπορία Ἐλπίδας», σ. 151 ἐπ.).

5. Γ. Δασκαλάκη. Τὸ πιστεύω ἀνθρώπων καὶ λαῶν σὲ ὅλη τὴν Οἰκουμένη. Ν. Ἔστια, Χριστούγεννα 1989, σ. 231 ἐπ.

Παράλληλα, όρισμένα από τὰ κλασικά δικαιώματα σχετικοποιούνται και παίρνουν χαρακτήρα κοινωνικού λειτουργήματος, όπως π.χ. τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας πού δὲν θεωρεῖται πλέον ἱερό, ἀπόλυτο και ἀπαράβιαστο, ἀλλὰ ὑποβάλλεται σὲ ἀπαλλοτριώσεις, σὲ ἐθνικοποιήσεις και σὲ πολλοὺς ἄλλους περιορισμοὺς γιὰ χάρη τῆς ἐθνικῆς οικονομίας.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι φανερὴ ἡ ἐπίδραση τῆς μαρξιστικῆς κοσμοθεωρίας.

6) Ἡ προστασία τῶν Δ.Α. ἐπεκτείνεται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ στὴ διεθνή ἔννομη τάξη.

Τὸ 1948 ψηφίζεται ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἓνα θεμελιῶδες κείμενο, ἡ «*Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων*», πού περιλαμβάνει μιὰ πλήρη ἀναφορά σὲ ὅλα τὰ Δ.Α. τῶν ὁποίων διακηρύσσεται ἡ προστασία σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

Ἀξίζει νὰ καταχωρηθεῖ ἐδῶ τὸ Προοίμιο και ἡ Διακήρυξη γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ἡ σπουδαιότητα τοῦ διεθνοῦς αὐτοῦ κειμένου:

«Προοίμιο

Ἐπειδὴ ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀξιοπρέπειας, πού εἶναι σύμφυτη σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀνθρώπινης οἰκογένειας, καθὼς και τῶν ἴσων και ἀναπαλλοτριωτῶν δικαιωμάτων τους, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης και τῆς εἰρήνης στὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ ἡ παραγνώριση και ἡ περιφρόνηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὀδήγησαν σὲ πράξεις βαρβαρότητας, πού ἐξεγείρουν τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, και ἡ προοπτικὴ ἐνὸς κόσμου ὅπου οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ μιλοῦν και νὰ πιστεύουν, λυτρωμένοι ἀπὸ τὸν τρόμο και τὴν ἀθλιότητα, ἔχει διακηρυχθεῖ ὡς ἡ πιὸ ὑψηλὴ ἐπιδίωξη τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ ἔχει οὐσιαστικὴ σημασία νὰ προστατευθῶνται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἀπὸ ἓνα καθεστῶς δικαίου, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ἀναγκάζεται νὰ προσφεύγει, ὡς ἔσχατο καταφύγιο, στὴν ἐξέγερση

κατὰ τῆς τυραννίας και τῆς καταπίεσης.

Ἐπειδὴ ἔχει οὐσιαστικὴ σημασία νὰ ἐνθαρρύνεται ἡ ἀνάπτυξη φιλικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὰ ἔθνη.

Ἐπειδὴ μὲ τὸν Καταστατικὸ Χάρτη, οἱ λαοὶ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν διακήρυξαν και πάλι τὴν πίστη τους στὰ θεμελιακὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἀξιοπρέπεια και τὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, στὴν ἰσότητα δικαιωμάτων ἀνδρῶν και γυναικῶν, και διακήρυξαν πὼς εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ συντελέσουν στὴν κοινωνικὴ πρόοδο και νὰ δημιουργήσουν καλύτερες συνθῆκες ζωῆς στὰ πλαίσια μιᾶς ἐνδύστερης ἐλευθερίας.

Ἐπειδὴ τὰ κράτη-μέλη ἀνέλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐξασφαλίσουν, σὲ συνεργασία μὲ τὸν Ὄργανισμὸ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, τὸν ἀποτελεσματικὸ σεβασμὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου και τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ ἡ ταυτότητα ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα και τὶς ἐλευθερίες αὐτῆς ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία γιὰ νὰ ἐκκληρωθεῖ πέρα ὡς πέρα αὐτὴ ἡ ὑποχρέωση.

Ἡ Γενικὴ Συνέλευση

Διακηρύσσει ὅτι ἡ παρούσα Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὸ κοινὸ ἰδανικὸ στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ κατατείνουν ὅλοι οἱ λαοὶ και ὅλα τὰ ἔθνη, εἶτι ὥστε κάθε ἄτομο και κάθε ὄργανο τῆς κοινωνίας, μὲ τὴ διακήρυξη αὐτὴ διαρκῶς στὴ σκέψη, νὰ καταβάλλει, μὲ τὴν διδασκαλία και τὴν παιδεία, κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων και τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν, και νὰ ἐξασφαλιστεῖ προοδευτικὰ, μὲ ἐσωτερικὰ και διεθνῆ μέσα, ἡ παγκόσμια και ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τους, τόσο ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς τῶν ἰδίων τῶν κρατῶν-μελῶν ὅσο και ἀνάμεσα στοὺς πληθυσμοὺς χωρῶν πού βρισκονται στὴ δικαιοδοσία τους»³.

3. Ἑλληνικὸ Τμῆμα Διεθνούς Ἀμνηστίας. Ἀνθρώπινα Δικαιώματα ΟΗΕ και ΟΥΝΕΣΚΟ. Βασικὲς Συμβάσεις, σ. 63.

Ἡ Διακήρυξη αὐτὴ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἔννομη τάξη δὲν ἔχει ἄμεση ἀλλὰ ἔμμεση μόνον νομικὴ δεσμευτικότητα, σὰν κείμενο ποὺ ἐκφράζει γενικὰ παραδεκτοὺς κανόνες τοῦ διεθνoῦς δικαίου, οἱ ὁποῖοι, σύμφωνα μὲ τὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 28 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ ὑπερισχύουν κάθε ἀντίθετης διατάξεως νόμου.

Ἄνεξάρτητα πάντως ἀπὸ τὴ νομικὴ τῆς ἰσχῦ, ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη ἀποτελεῖ ἓνα κείμενο ἐξαιρετικῆς ἠθικῆς σημασίας, ἀφοῦ μὲ αὐτό, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς γῆς, παρὰ τὶς διαφορὲς τοὺς ἀπὸ ἀποψη πολιτισμοῦ, θρησκείας, γλώσσας, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν συστημάτων, συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἔκταση τῶν Δ.Α. καὶ ἐκφράζουν τὴ βούλησὶ τους γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ καὶ τὴν προστασία τους.

Ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ἔχει γραφεῖ: «*Ἀκόμη καὶ ἂν οὐδεμίαν νομικὴν ἀξίαν εἶχεν ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις, θὰ ἦρκει ἡ ὑπαρξις τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ κειμένου διὰ τὴν ἠθικὴν καταδίκην τῶν παραβιάζόντων τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα*»⁴.

Τὸ πιὸ πάνω κείμενο ὅμως δὲν παραμένει στὸ πεδίο τῶν θεωρητικῶν διακηρύξεων.

Τὸ 1950 τὰ κράτη-μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης συνάπτουν τὴν «*Σύμβαση γιὰ τὴν προστασία τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν*», γνωστὴ ὡς Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση τῆς Ρώμης (ΕΣΔΑ), ποὺ συμπληρώνεται μὲ ὀκτώ (8) πρόσθετα πρωτόκολλα μέχρι τὸ 1966.

Μὲ τὴ σύμβαση αὐτὴ ἰδρύονται δύο διεθνή ὄργανα, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Δ.Α. καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριον Δ.Α. ποὺ ἐλέγχουν τὴν τήρησιν τῆς συμβάσεως ἀπὸ τὰ Κράτη

ποὺ ἔχουν προσχωρήσει σ' αὐτὴν καὶ ἐπιβάλλουν κυρώσεις σὲ περίπτωσιν παραβάσεώς της.

Γιὰ νὰ ἐπιληφθοῦν τὰ ὄργανα αὐτὰ μιᾶς προσφυγῆς κατὰ ἑνὸς κράτους-μέλους, δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἄσκησις προσφυγῆς ἀπὸ ἓνα συμβαλλόμενο Κράτος, ἀλλὰ ἀρκεῖ καὶ ἡ ἄσκησις τῆς λεγόμενης «*ἀτομικῆς προσφυγῆς*» ἀπὸ ἓνα ἄτομο ἢ ὁμάδα ἀτόμων ἢ μὴ κυβερνητικὴ ὁργάνωσις κατὰ τοῦ Κράτους τοῦ ὁποῖου ἔχει τὴν ἰθαγένεια.

Ἔτσι, ἀπὸ τότε ποὺ ἀρχίζει νὰ ἰσχύει ἡ πιὸ πάνω Σύμβασις, ποὺ ἔχει ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰσχύει ὡς ἐσωτερικὸ δίκαιο μὲ τὸν Ν. 2329/1953 καὶ τὸ Ν.Δ. 53/1974, ὁ σεβασμὸς τῶν Δ.Α. δὲν ἀποτελεῖ πλέον μόνον ὑπόθεσις ἑνὸς κράτους-μέλους ἀλλὰ καὶ διεθνή ὑποχρέωσιν του ποὺ ἐλέγχεται ἀπὸ διεθνή ὄργανα.

Οἱ ἐξελίξεις ὅμως στὸν τομέα τῶν Δ.Α. δὲν σταματοῦν ἐδῶ. Νέα Α.Δ. διακηρύσσονται, τὰ λεγόμενα Α.Δ. τρίτης γενεᾶς⁵, ὅπως π.χ. «*τὰ δικαιώματα*» γιὰ τὸν τουρισμὸ, καθαρὸ περιβάλλον, ἀφοπλισμὸ ἢ τῶν μελλοντικῶν ἀνθρώπων νὰ γεννηθοῦν μὲ φυσικὸ τρόπο χωρὶς προγραμματισμένες ἐπεμβάσεις, ἐνῶ παράλληλα ἀρχίζουν νὰ ἀμφισβητοῦνται ὁρισμένα ἀπὸ τὰ διακηρυγμένα Α.Δ.

Ἀπέναντι στὴν παγκοσμιότητα τῶν Α.Δ. ἀντιτάσσεται τὸ δικαίωμα γιὰ «*ἰδιαιτερότητα*», εἴτε ὡς συλλογικὸ δικαίωμα ἑνὸς λαοῦ νὰ ἔχει διαφοροτικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὸν ἀνθρώπο καὶ τὴ σχέση του μὲ τὴν κοινωνία ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς πολιτιστικῆς ἐνότητος τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἔλαβαν ὡς βάση μέχρι σήμερον οἱ παγκόσμιες διακηρύξεις γιὰ τὰ Δ.Α., εἴτε ὡς δικαίωμα μιᾶς μειονοτικῆς ὁμάδος σὲ ἓνα Κράτος νὰ προστατεύεται καὶ νὰ κατοχυρώνεται ἡ ἑτερότητά της εἴτε καὶ ὡς δικαίωμα ἑνὸς ἀνθρώπου νὰ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ὁμάδα στὴν

5. Ν. Ἀντωνοπούλου. Ἡ προστασία τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων σήμερον. (Ἀπὸ τὴν ἐκδόσιν τοῦ Σεμιναρίου Κοινωνικοῦ καὶ Φιλοσοφικοῦ Προβληματισμοῦ «Ὀδοιπορία Ἑλπίδας», σ. 151 ἐπ.).

5. Γ. Δασκαλάκη. Τὸ πιστεύω ἀνθρώπων καὶ λαῶν σὲ ὅλη τὴν Οἰκουμένη. Ν. Ἔστιν, Χριστοῦγεννα 1989, σ. 231 ἐπ.

όποια ανήκει και να μπορεί να προσδιορίσει ελεύθερα το είδος της ζωής που θέλει να ακολουθήσει⁶.

2.- Τὰ Δ.Α. και τὸ Ἑλληνικὸ Σύνταγμα (Σ)

α) Γενικά

Τὸ Σ. μας περιέχει τις σχετικές με τὰ Δ.Α. διατάξεις (23 συνολικά ἄρθρα) στὸ Δεύτερο Μέρος του ποὺ ἐπιγράφεται «*Ἀτομικὰ και Κοινωνικά Δικαιώματα*». Οἱ σχετικές διατάξεις περιλαμβάνουν: α) Τὰ θεμελιώδη δικαιώματα, β) ὀρισμένες γενικές ἀρχές αὐτῶν, γ) θεμελιώδη καθήκοντα και δ) θεσμικές ἐγγυήσεις.

Ἐνῶ ἡ φύση τῶν διατάξεων του ποὺ κατοχυρώνουν τὰ ἀτομικά και πολιτικά δικαιώματα εἶναι ἐπιτακτική με τὴν ἔννοια ὅτι δεομένου κάθε κρατική ἐξουσία (νομοθετική, ἐκτελεστική, δικαστική) και προστατεύουν κάθε ἄτομο ἀπέναντι στὶς αὐθαίρετες ἐπεμβάσεις της, ἀντίθετα, ἡ φύση τῶν διατάξεων του ποὺ κατοχυρώνουν τὰ κοινωνικά δικαιώματα, εἶναι κατευθυντήριου χαρακτήρα, με τὴν ἔννοια ὅτι ἡ ὑλοποίησή τους ἐναπόκειται στὸν κοινὸ νομοθέτη και ἐξαρτᾶται ἀπὸ τις οικονομικές δυνατότητες τοῦ Κράτους, χωρίς να μπορεί να ἐξαναγκασθεῖ δικαστικῶς.

β) Θεμελιώδεις ἀρχές και γενικὸ θεμελιώδες δικαίωμα

Τὸ Σ στὰ ἐπὶ μέρος Α.Δ. προτάσσει δύο θεμελιώδεις ἀρχές, τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας και τῆς ἰσότητος και ἕνα γενικὸ θεμελιώδες δικαίωμα, τῆς ἐλεύθερης ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητος, ποὺ συναποτελοῦν ἕνα πλήρες σύστημα προστασίας τῶν Α.Δ.

Τὸ ἄρθρο 2 παρ. 1 τοῦ Σ θέτει τὴ θεμελιώδη ἀρχὴ ὅτι: «*Ὁ σεβασμὸς και ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν*

τὴν πρωταρχικὴ ὑποχρέωση τῆς Πολιτείας».

Θεωρεῖται ὡς ἡ ὑπέρτατη συνταγματική ἀρχὴ ποὺ ἀποτελεῖ τὴ βάση τῶν ἀξιών τοῦ Σ, ὅπως τόνιζε ὁ ἀείμνηστος Κ. Τσάτσος κατὰ τὴν ψήφιση τοῦ Σ ὡς Πρόεδρος τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς: «*Δύο βασικαὶ ἀρχαὶ πρωτανεύουν μέσα εἰς τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἔχετε ἐνώπιόν σας και τὸ ὁποῖον θὰ ψηφίσετε: Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου και ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τις δύο αὐτὲς ἀρχές τὸ προβάδισμα ἔχει προφανῶς ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια ἀπὸ τὴν ὁποῖαν συνάγεται και ἡ λαϊκὴ κυριαρχία. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πράγματι... ἡ ὑπέρτατη συνταγματικὴ ἀρχὴ ἢ ἀξία... Τὴν πρόταξη τοῦ μέρους τοῦ Συντάγματος περὶ τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων με ἐπικεφαλῆς τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια σὰν πηγὴ αὐτῶν... ἐπιτάσσει ἡ ἀρχὴ ὅτι τὸ Κράτος ὑπάρχει γιὰ τὸν ἄνθρωπο και ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ Κράτος*».

Τὸ Συνταγματικὸ Δικαστήριον τῆς Βαυαρίας με ἀπόφασή του τὸ 1948, ποὺ τὴν υἱοθετεῖ ἡ πάγια νομολογία τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συνταγματικοῦ Δικαστηρίου τῆς Δ. Γερμανίας, ὀρίζει τὴν ἔννοια τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας ὡς ἐξῆς: «*Ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπο εἶναι φορέας ὑπέρτατων πνευματικῶν ἀξιών και ἐνσωματώνει μὴ ἴδια ἠθικὴ ἀξία ἢ ὁποῖα δὲν χάνεται και ἐπίσης εἶναι αὐτοτελὴς και ἀπρόσβλητη ἀπέναντι σὲ κάθε ἀξίωση τῆς κοινότητος, ἰδίως ἀπέναντι σὲ ὅλες τις πολιτικές και νομικές ἐπιθέσεις τοῦ Κράτους και τῆς Κοινωνίας. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ ἀξίωση γιὰ κοινωνικὴ ἀξία και σεβασμὸ, ἢ ὁποῖα ἀνήκει στὸν ἄνθρωπο γιὰ χάρη του*».

Προσβολὴ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, ὅπως ἔχει κριθεῖ, ἐπέρχεται, ὅταν «*ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος ὑποβιβάζεται σὲ ἀντικείμενο, σὲ ἕνα ἀπλὸ μέσο, σὲ ἀντικαταστατὸ μέγεθος*».

Τέτοιες περιπτώσεις θεωροῦνται ἡ ταπείνωση, ὁ στιγματισμὸς, ἡ καταδίωξη και

6. Κ. Κακούρη. Ἡ παγχοσμιότητα τῶν Δ.Α. - Τὸ δικαίωμα γιὰ ἰδιαιτερότητα - Μερικὲς παρατηρήσεις. ΤοΣ 1994, σ. 5.

θέση εκτός νόμου, τὰ βασανιστήρια, ἡ δουλεία, ἡ γενοκτονία, ἡ διενέργεια πειραμάτων σὲ ἀνθρώπους χωρὶς τὴν συναίνεσή τους καὶ πολλές ἄλλες περιπτώσεις.

Φορέας τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας εἶναι κάθε ἄνθρωπος καὶ κάθε ὄν πού γεννιέται ἀπὸ ἄνθρωπο. Ἀκόμη καὶ βαρεῖες σωματικὲς ἀλλοιώσεις δὲν καταργοῦν τὴν ιδιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν ἐπιτρέπουν τὴν καταστροφή του ὡς «ἀνάξιας ζωῆς».

Ὅπως κρίθηκε ἀπὸ τὸ Ὁμοσπονδιακὸ Συνταγματικὸ Δικαστήριό τῆς Δ. Γερμανίας καὶ ἡ ἀναπτυσσόμενη ζωὴ μετέχει στὴν προστασία πού ὁ Θεμελιώδης Νόμος παρέχει στὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια.

Ἀκόμη καὶ ὁ νεκρὸς ἄνθρωπος προστατεύεται καὶ εἶναι ἀνεπίτρεπτη ἡ βιομηχανικὴ ἢ ἰατρικὴ χρησιμοποίηση τοῦ σώματός του ἐκτὸς ἂν ὅσο ζοῦσε ἐξέφρασε ρητὰ μία τέτοια θέληση.

Τὴ σπουδαιότερη συγκεκριμενοποίηση τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας θέτει τὸ ἄρθρο 5 παρ. 1 τοῦ Σ κατὰ τὸ ὅποιο: «*Καθένας ἔχει δικαίωμα νὰ ἀναπτύσσει ἐλεύθερα τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχει στὴν κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας, ἐφόσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραδιάζει τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ χρηστὰ ἡθῆ».*

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει ἐπικουρικὸ χαρακτῆρα, ἐφαρμόζεται δηλαδὴ στὴν περίπτωση πού ἓνα δικαίωμα δὲν καλύπτεται ἀπὸ μία εἰδικὴ διάταξη τοῦ Σ. Καλύπτει ὅλα τὰ «*ἀνώνυμα*» Α.Δ. ὅπως π.χ. τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας τῶν συμβάσεων, τῆς συνάψεως γάμου καὶ τῆς ἐλευθερῆς ἐκλογῆς συζύγου, τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως κ.λ.π.

Εἶναι τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ τὸ δικαίωμα κάθε ἀνθρώπου νὰ προγραμματίζει καὶ διαμορφώνει τὴ ζωὴ του σύμφωνα μὲ τὶς κλίσεις, ἰκανότητες, ἐνδιαφέροντα καὶ τὶς κοσμοθεωρητικὲς ἀντιλήψεις του. Ἡ διάταξη αὐτὴ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἀπαγορεύει τὴν κολλεκτιβοποίηση τῶν ἀτόμων, ἢ ὅποια ὁδηγεῖ στὴν

«ἀπροσωποποίηση» καὶ στὴν «μαξοποίηση» του.

Ἀπόρροια τῆς συνταγματικῆς κατοχυρώσεως τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας ἀποτελεῖ καὶ ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ Σ κατὰ τὴν ὁποῖαν «*Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἑλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις*».

Ἡ διάταξη αὐτὴ ἔχει ἐπικουρικὸ χαρακτῆρα σὲ σχέση μὲ τὶς εἰδικὲς διατάξεις καὶ καλύπτει ὅλες τὶς μὴ ρητὰ κατοχυρωμένες μορφὲς ἰσότητας.

Ἀπὸ τὴν νομοθετικὴ ἐξουσία ἀπαγορεύει τὴν ἀδικαιολόγητη ἀνιση μεταχείριση τῶν πολιτῶν πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὶς ἴδιες ἢ ὅμοιες συνθῆκες καὶ τὴν ἀδικαιολόγητη ἴση μεταχείριση ἐκείνων πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ διαφορετικὲς συνθῆκες.

Ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀπαγορεύει τὴν αὐθαίρετη ἐφαρμογὴ τῶν νόμων ἀπὸ τὰ διοικητικὰ ὄργανα καὶ ὡς πρὸς τὴ δικαστικὴ ἐξουσία, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητας ἐπιβάλλει τὴν τήρηση τῆς ἀρχῆς τῆς δικονομικῆς ἰσότητος ἢ ἰσότητος τῶν ὄπλων καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος κατὰ τὴν κρίση τῆς ὑποθέσεως.

Σὲ περίπτωση προσβολῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος, ἡ διοικητικὴ πράξη ἀκυρώνεται, ἡ δικαστικὴ ἀπόφαση ἐξαφανίζεται καὶ ἡ νομοθετικὴ διάταξη δὲν ἐφαρμόζεται ἢ σὲ περίπτωση πού ἐπιλαμβάνεται τὸ Ἄνωτατο Εἰδικὸ Δικαστήριό κηρύσσεται ἀντισυνταγματικὴ καὶ ἀνίσχυρη⁷.

γ) Εἰδικὰ ἀτομικὰ δικαιώματα

Τὰ κατοχυρωμένα στὸ Σ συγκεκριμενόμενα Α.Δ. εἶναι: Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐλευθερία γενικά, ἡ ἰθαγένεια, ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἡ ἰδιωτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ, τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας, τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐπικοινωνίας, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν πεποιθήσεων, ἡ ἐλευθερία

7. Ἀθ. Ράικου. Παραδόσεις Συνταγματικοῦ Δικαίου, τ.Β. Τὰ θεμελιώδη δικαιώματα, Τεύχος Β', 1984.

τῆς ἐκφράσεως, τοῦ στοχασμοῦ καὶ τοῦ τύπου, ἢ ἐλευθερία τῆς τέχνης, ἢ πανεπιστημιακὴ αὐτοδιοίκηση καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία, ἢ ἰδιοκτησία, ἢ ἐλευθερία καὶ τὸ δικαίωμα τῆς παιδείας, ἢ ἐλευθερία τῆς συναθροίσεως, ἢ ἐλευθερία τῆς ἐνώσεως (τὸ παλαιὸν δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι), τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας, ἢ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία.

Το Σ περιλαμβάνει ἐπίσης καὶ δικαιώματα ποὺ παρέχουν πρακτικὴ προστασία

στοὺς φορεῖς τῶν Δ.Α., ὅπως εἶναι: Τὸ δικαίωμα ἀναφορᾶς στὶς Ἀρχές, τὸ δικαίωμα προηγουμένης ἀκροάσεως, τὸ δικαίωμα δικαστικῆς προστασίας (στὴν ὁποῖαν ἀνήκει καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων) καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νόμιμου δικαστῆ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΙΑΡΟΜΜΑΤΗΣ
Δικηγόρος

ΜΙΚΡΟ ΕΛΕΓΕΙΟ

ΣΤΟΝ Π. ΚΛΩΝΑΡΗ

*Ὅρθος μέχρι τὸ τέλος στὶς ἐπάλξεις
φρουρὸς ἀκοίμητος μὲ τ' ὄπλο στὸ πλευρὸ
τὸ νέο κόσμο ἀγωνιᾶς νὰ φτιάξεις
μὲ ὄραμα καὶ σημαία τὸ Σταυρό.*

*Ἀγωνιστὴς ἀκούραστος, γενναῖος στρατιώτης,
Κλωνάρι τοῦ Κυρίου εὐωδιαστὸ
στὸ γελαστό σου βλέμμα ἢ πραότης
κι' ἡ πίστη στὸ Σωτῆρα μας Χριστό.*

*Σχεδὸν πενήντα χρόνια ἀστέρι-ἀστέρι
τὶς σκάλες ν' ἀνεβαίνεις τ' Οὐρανοῦ
μὲ τὴν ἐλπίδα σ' Ἐκεῖνον ποὺ θὰ φέρει
στὴ γῆ τὴν ἀνοιξη, τοῦ αἰώνιου λυτρωμοῦ.*

*Διονύση, ἀδελφέ, τώρα κοιμήσου
πάλαιψες κι' ἀγωνίστηκες πολὺ,
ὅταν ξυπνήσεις θὰ βρεθεῖς στοῦ Παραδείσου
τὴν ἀνθοστόλιστη κι' ὀλόφωτη αὐλή.*

ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΣΗΛΕΥΤΕΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Ὁ Χριστιανισμὸς προστάτευε κάθε δυστυχισμένο. Ἐπομένως, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον, πὼς ἀνέλαβε τὴν Ἱδρυση Εὐαγῶν Ἱδρυμάτων. Ἀυτὰ τὰ Ἱδρύματα εἶχαν διάφορους σκοποὺς καὶ τοὺς εἶχαν δοθεῖ διάφορα ὀνόματα, ὅπως, πτωχεῖα, πανδοχεῖα, ξενοδοχεῖα, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, χωρὶς νὰ καθορίζεται ἀκριβῶς ἡ ἔννοια κάθε ὄρου. Γιὰ τὰ Ἱδρύματα, ποὺ παρῆσαν κυρίως νοσηλεῖα, ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ ὄροι Ξενῶν καὶ Νοσοκομεῖο*.

Νοσηλευτικὴ φροντίδα ὑπὸ τὴν εὐρύτερῃ τῆς ἔννοια παρεχόταν καὶ στὰ Ξενοδοχεῖα σὲ ὄσους ἀπὸ τοὺς ταξιδιωτῆς, ποὺ φιλοξενούσαν, εἶχαν ἀνάγκη. Τῇ νοσηλεῖα αὐτὴ παρῆσαν οἱ Ξενοδόχοι¹. Ὁ ὄρος Ξενοδόχος δείχνει πόσο οἱ ἔννοιες τοῦ ξένου καὶ τοῦ ἀρρώστου ἦταν συνδεδεμένες στὸ Βυζάντιο.

Οἱ πρῶτες ποὺ ἄσκησαν νοσηλεῖα στὸ Βυζάντιο ἦσαν οἱ διακόνισσες, οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀφιερωμένες κυρίως στὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πότε οἱ διακόνισσες ἀνέλαβαν καὶ καθήκοντα νοσηλεῖας δὲν εἶναι γνωστό. Τὸ λεγόμενο ἀπὸ τὴ Donahue² ὅτι τὸ 300 μ.Χ. ὑπῆρξε ἔτος εἰσαγωγῆς τῶν γυναικῶν στὴ νοσηλεῖα, εἶναι ἀνακριβές, δοθέντος ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν διακονισσῶν ξεκίνησε ἀπὸ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ του (ιστ' 1-2) γράφει: «**Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὕσαν διάκονον τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς, ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε**

ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων καὶ παραστήτε αὐτὴ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρῆσιζῃ πράγματι· καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγεννήθη καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ».

Στὰ πρῶτα Νοσοκομεῖα ἡ περίθαλψη τῶν ἀρρώστων γινόταν ἐθελοντικά, ἀπὸ ἄτομα, δηλαδή, ποὺ ἀνήκαν στὴν Ἐκκλησία. Οἱ αὐξημένες, ὅμως, ἀνάγκες τῶν ἀσθενῶν, ἐξανάγκασαν τοὺς προϋσταμένους τῆς Ἐκκλησίας νὰ χρησιμοποιήσουν ἐπαγγελματικὸ νοσηλευτικὸ προσωπικὸ. Πρῶτος ὁ Μ. Βασίλειος³ χρησιμοποίησε ἐπαγγελματίες νοσοκόμους, ὅπως καταφαίνεται σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἑπαρχο τῆς περιοχῆς του, Ἡλία, καὶ τοὺς ἀποκαλεῖ Νοσοκομοῦντας.

Ἄλλος ὄρος ὑπὸ τὸν ὁποῖο φέρονταν ὅσοι ἀσκούσαν νοσηλευτικὰ καθήκοντα στὸ Βυζάντιο ἦταν καὶ ὁ ὄρος Νοσηλεύοντες, ὅπως ἀναγράφεται σὲ κείμενα τοῦ Ἁγίου Σωφρονίου⁴ (7ος μ.Χ. αἰ.).

Ὁμοίως πρέπει νὰ σχολιαστῆ καὶ ὁ ὄρος Νοσοκόμος. Ὁ ὄρος εἶχε δύο ἔννοιες στὸ Βυζάντιο: α) Τοῦ ἀσκούντος νοσηλευτικὰ καθήκοντα, ὅπως καὶ σήμερα. Ὁ Στουδίτης⁵ περιγράφει τὰ καθήκοντα τοῦ νοσοκόμου-νοσηλευτῆ καὶ τὶς ποινὲς ποὺ ἐπιβάλλονταν στοὺς νοσοκόμους ποὺ ἔδειχναν ἀμέλεια στὴν ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων τους καὶ β) τοῦ διευθυντῆ τοῦ νοσοκομείου, στοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ σημερινοῦ διοικητικοῦ διευθυντῆ τοῦ Νοσοκομείου. Ὁ νοσοκόμος/διευθυντῆς βρισκόταν στίς ἐξέχουσες θέσεις τῆς Βυζαντινῆς Κοινωνίας¹. Ἐντύπωση προκαλοῦν τὰ γραφόμενα γιὰ τὸ νοσοκόμο-διοικητικὸ διευθυντῆ Νοσοκομείου, στὸ Τυπικὸ τοῦ Ξενώνα τοῦ

* Βλ. καὶ ἄρθρον Ἀθαν. Ι. Γιαλά: Ἀπὸ τὴν ἱατρικὴν μέριμναν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Νοσοκομείων τοῦ Βυζαντίου, «Ἀκτίνες» 1979, σελ. 36 κ.ε.

Παντοκράτορα⁶, όπου ο Νοσοκόμος είχε υψηλές απολαβές και άσκουσε κυρίαρχο ρόλο στη λειτουργία του Ξενώνα. 'Απ' ό,τι αναφέρει ο Miller⁷, ο 'Ιωάννης Τζέτζης σέ γράμμα του πρὸς τὸν διευθυντὴ τοῦ Ξενώνα τοῦ Παντοκράτορα, τὸν ἀποκαλεῖ νοσοκόμο (12ος μ.Χ. αἰ.). Καὶ στὸ Τυπικὸ τοῦ Ξενώνα τοῦ Κράλη⁸, ὁ 'Ιωάννης Χορτασμένος ἀναφέρεται στὸν τιμιώτατο ἐν μοναχοῖς κυρὸ Ναθαναὴλ νοσοκόμον (12ος μ.Χ. αἰ.).

Προκαλοῦν ἐντύπωση καὶ οἱ ὄροι Παρανοσοκόμος καὶ Φλεβοτόμος, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται ἀπὸ μία μόνο φορὰ στὰ Βυζαντινὰ κείμενα: α) 'Ο ὄρος Φλεβοτόμος ἀναφέρεται στὸ Τυπικὸ τοῦ Ξενώνα τοῦ Κωνσταντίνου Λιδός⁹. Οἱ Φλεβοτόμοι, ὅπως ὁ ὄρος δείχνει, ἔκαναν ἀφαιμάξεις. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀμοιβή τους ἦταν πολὺ χαμηλὴ, σημαίνει ἴσως ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶχαν πλῆρες ὥρاريو. β) 'Ο ὄρος Παρανοσοκόμος ἀναφέρεται μόνο ἀπὸ τὸν Στουδίτη⁵, ὁ ὁποῖος περιγράφει τὰ καθήκοντα καὶ τίς ποινὲς ποὺ ἐπιβάλλονταν στὸν Παρανοσοκόμο, σὲ ἀνεπαρκῆ ἀνταπόκρισὴ του πρὸς αὐτά. Μὲ βάση τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸ Στουδίτη, ὁ ὄρος σήμαινε βοηθὸς τοῦ νοσοκόμου-νοσηλευτῆ (assistant to a nosokomos).

'Ο ὄρος ὅμως ὑπὸ τὸν ὅποιο φέρονταν οἱ ἐπαγγελματίες νοσηλευτὲς στὸ Βυζάντιο, κυρίως ἦταν 'Υπουργὸς-Ἐπιβουρῆσα. Πότε ἀκριβῶς ὁ ὄρος εἰσήχθη, δὲν εἶναι ἀπολύτως γνωστὸ. Πάντως φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησε ἀπὸ τὸν 7ο μ.Χ. αἰ. καὶ μετέπειτα γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες-νοσηλευτὲς τῶν νοσοκομείων ἕως τὸ τέλος τῆς βυζαντινῆς περιόδου. 'Αναφέρονται μερικὰ παραδείγματα ὅπου ὁ ὄρος 'Υπουργὸς εἶναι συνώνυμος μὲ νοσηλευτῆ:

α) Στὸν Ξενώνα τῆς Χριστοδότης, ποὺ ἰδρύθηκε πρὶν τὸ 600 μ.Χ., ἀναγράφεται στὰ θαύματα τοῦ 'Αγ. 'Αρτεμίου¹⁰ (κείμενο τοῦ 7ου μ.Χ. αἰ.) ὅτι κάποιος διάκος, ποὺ νοσηλεύθηκε σὲ αὐτόν, εἶχε ὡς θεραπευτὲς ἰατροὺς καλούμενους ἀρχιάτροις, οἱ ὁποῖοι βοηθοῦνταν ἀπὸ ὑπουργούς.

β) Σὲ κείμενο¹¹ τοῦ 12ου μ.Χ. αἰ. ἀναφέρεται ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ χειρουργοὶ χειροῦσαν ἔχοντες βοηθοὺς ὑπουργούς, οἱ ὁποῖοι φρόντιζαν νὰ τοποθετοῦν κατάλληλα τὸν μέλλοντα νὰ χειρουργηθεῖ, δεσμεύοντας αὐτὸν ἐν ἀνάγκη.

γ) Τὸ σπουδαιότερο ὅμως κείμενο ποὺ ἀναφέρεται στὸ νοσηλευτῆ-ὑπουργό, εἶναι ἕνας Πάπυρος¹² τοῦ 7ου μ.Χ. αἰ., ὁ ὁποῖος εἶναι σύντομος λογαριασμὸς γιὰ χρῆμα, σύμφωνα μὲ τοὺς σχολιαστὲς τῶν Παπύρων. Στὸν ἴδιο Κατάλογο ἀναγράφονται σωματεῖα διαφόρων λαϊκῶν ἐπαγγελμάτων. 'Επομένως καὶ οἱ νοσηλευτὲς-ὑπουργοὶ εἶχαν τὸ δικό τους ἐπαγγελματικὸ σωματεῖο.

'Επίσης ὁ ὑπουργὸς ὡς νοσηλευτῆς συναντᾶται καὶ σὲ Τυπικὰ Ξενῶνων Μοναστηριῶν τοῦ Παντοκράτορα (1136 μ.Χ.), τῆς Κοσμοσωτείας (1152 μ.Χ.) καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λιδός (1303 μ.Χ.).

'Ιδιαιτέρη ἀναφορὰ γίνεται στὸν Ξενώνα τοῦ Παντοκράτορα, ὁ ὁποῖος στὸ Τυπικὸ του παρέχει σωρεῖα πληροφοριῶν γιὰ τοὺς νοσηλευτὲς-ὑπουργούς του, ὅπως τίς συνθήκες ἐργασίας, τίς ἀμοιβές, τὸ ὥρاريو ἐργασίας, τὴν ἐξέλιξή των, κ.λ.π. Τουλάχιστον γιὰ τὸν Ξενώνα τοῦ Παντοκράτορα⁶, οἱ ἐπαγγελματίες νοσηλευτὲς-ὑπουργοὶ διακρίνονταν σὲ 2 κατηγορίες: (α) στοὺς **ἐμβαθμούς** καὶ (β) στοὺς **περισσοὺς** ὑπουργούς. Κατὰ τὸν Miller⁷ ὁ περισσοὺς ὑπουργὸς μετὰ ἀπὸ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα ὑποβαλλόταν σὲ κάποιες ἐξετάσεις γιὰ νὰ γίνει ἐμβαθμὸς. 'Επίσης οἱ ὑπουργοὶ εἶχαν βοηθοὺς καλούμενους ὑπηρετές, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦσαν βοηθητικὰς ἐργασίας στὸ 'Ἰδρυμα-Νοσοκομεῖο.

Γιὰ τίς συνθήκες ἐργασίας τῶν ὑπουργῶν, ὅπως αὐτὲς περιγράφονται στὸν Ξενώνα τοῦ Παντοκράτορα⁶ σὲ κάθε τμήμα (ὄρδιος) τοῦ Νοσοκομείου ἐργάζονταν 3 ὑπουργοὶ ἐμβαθμοὶ, 2 περισσοὶ καὶ 2 ὑπηρετές ὡς βοηθοὶ τῶν ὑπουργῶν. Τὸ Νοσοκομεῖο εἶχε 5 τμήματα μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ ἀσθενῶν 50. Περίπου ἀντιστοιχοῦσε 1 ὑπουργὸς (ἐμβαθμὸς καὶ περισσοὺς) γιὰ

κάθε 2 άρρώστους. Στά τμήματα τών άνδρων οί ύπουργοί ήσαν άνδρες, ένώ στο τμήμα γυναικών ήσαν γυναίκες και έπειδή στο τμήμα αυτό ύπήρχαν 12 κρεβάτια άσθενών οί έμβαθμοί ύπουργοί ήσαν 4. Άνάλογα συμπεράσματα συνάγονται και από τά δεδομένα στους Ξενώνες τής Κομοσωτείρας¹³ (10 ύπουργοί για 36 άρρώστους) και του Λιβός⁹ (4 ύπουργοί για 12 άρρώστους) όπου ή αναλογία ύπουργών και άσθενών ήταν 1/3,5 και 1/3 αντίστοιχα.

Οί ύπουργοί εργάζονταν από πρωίας έως έσπέρας και σέ κάθε τμήμα παρέμενε τή νύκτα (άπό έσπέρας έως πρωίας) ένας έπιπλέον ύπουργός, ό όποιος όνομαζόταν **έξκουβίτωρ**⁶, και στο τμήμα γυναικών ήταν ή ύπούργισσα. Και τή νύκτα οί ύπουργοί βοηθοϋνταν από διανυκτερεύοντες ύπηρετες. Έπομένως ύπήρχαν 2 ώρια εργασίας, τό 1ο 12ωρο και τό 2ο 24ωρο για τό 1/5 περίπου του νοσηλευτικού προσωπικού. Οί νυκτερινοί νοσηλευτές έλάμβαναν έπιπλέον άμοιβή σέ χρήμα και είδος για τήν πρόσθετη εργασία τους και τους έχορηγείτο, όπως και στους άρρώστους, ή προβλεπόμενη από τό Τυπικό⁶ τροφή.

Έτσι διαπιστώνεται ότι οί Βυζαντινοί έδιναν ιδιαίτερη προσοχή στη νυκτερινή νοσηλεία τών άρρώστων, γιατί: α) ένώ δέν διανυκτέρευαν ιατροί, διανυκτέρευαν πέραν τών ύπηρετών και ύπουργοί για τήν άσφαλή φροντίδα τών άρρώστων β) άναγνωρίζοντας τό δύσκολο του νυκτερινού έργου, έστίτιζαν τους νυκτερινούς νοσηλευτές-ύπουργούς για ν' άντεπεξέλθουν στα καθήκοντά τους και γ) ένδιαφέρονταν για τήν άπρόσκοπτη φροντίδα τών άσθενών σέ όλο τό 24ωρο.

Άξιοσημείωτο είναι και τό γεγονός ότι στον Παντοκράτορα⁶ για τήν καλύτερη φροντίδα τών έξωτερικών άσθενών του Ξενώνα, ύπήρχε έξωτερικό ιατρείο, όπως σήμερα θά λέγαμε, τό όποιο εκτός τών ιατρών ήταν επανδρωμένο και με νοσηλευτές, 4 έμβαθμούς ύπουργούς και 4 περισσοϋς από

τους όποιους 2 εργάζονταν έναλλάξ ανά μήνα στον Ξενώνα.

Οί άμοιβές τών επαγγελματιών νοσηλευτών-ύπουργών ήσαν γενικά χαμηλές. Τών έμβάθμων ήσαν καλύτερες από τών περισσών, αλλά γενικά έν συγκρίσει και με τις άμοιβές τών άλλων επαγγελματιών ήσαν χαμηλές¹. Έτσι έξηγείται τό γεγονός ότι οί ύπουργοί άναφέρονται (όπως και στον Πάπυρο του 7ου μ.Χ. αι.) σέ λίστες τών λαϊκών επαγγελμάτων.

Για ήμέρες άναπαύσεως τών ύπουργών πουθενά δέν γίνεται λόγος, έν αντιθέσει με τους ιατρούς⁶, οί όποιοί εργάζονταν μήνα παρά μήνα, μόνο πρωινές ώρες, εκτός τής περιόδου από Μάιο-Σεπτέμβριο, πού έπεσκέπτονταν τους άρρώστους και τό άπόγευμα (ένώ και οί άμοιβές τους ήταν κατά πολύ ύψηλότερες τών ύπουργών).

Λαμβάνοντας ύπ' όψιν τις πολλές ώρες εργασίας τών ύπουργών, τις χαμηλές απολαβές τους και τό σκληρό και δύσκολο του επαγγέλματός τους, ή σχέση προσφορής και άνταμοιβής δέν ήταν άνάλογη για τους ύπουργούς.

Μετά τήν πτώση του Βυζαντίου και τήν πάροδο τών αιώνων, σημειώθηκε διαφοροποίηση τής έννοιας τών όρων πού συσχετιζονταν με νοσηλεία στο Βυζάντιο. Ός παράδειγμα άναφέρεται τό Νοσοκομείο τών Έροσολύμων (1729) πού ήταν υπό τήν προστασία του Παναγίου Τάφου¹⁴. Στο Νοσοκομείο αυτό δέν άναφέρεται ή ύπαρξη ούτε ιατροϋ ούτε ύπουργού-νοσηλευτή. Στην ύπηρεσία τών άρρώστων βρισκονταν 2 μοναχές γερόντισσες, ένώ υπό τον όρο ύπουργός φέρονταν ό ήγούμενος με τή συνοδεία τών μοναχών του.

Συμπερασματικά, βλέπει κανείς ότι στην άρχή του Βυζαντίου τό νοσηλευτικό προσωπικό αποτελοϋνταν από άμισθους λειτουργούς τής Έκκλησίας, οί όποιοί συμμετείχαν στο ευρύτερο φιλανθρωπικό Της έργο. Στη συνέχεια ή άνεπάρκεια του προσωπικού αυτού έξανάγκασε τους λειτουργούς τής Έκκλησίας στη χρήση έμισθου

νοσηλευτικού προσωπικού για την αντιμετώπιση των αναγκών των ασθενών. Το πρωτογενές αυτό στη συνέχεια έλαβε επαγγελματική οντότητα και απέτελεσε μία από τις πολλές λαϊκές επαγγελματικές ομάδες του Βυζαντίου. Μερικές όμως από τις κατηγορίες νοσηλευτών διεκρίθησαν και κατέλαβαν εξέχουσες θέσεις στη Βυζαντινή Κοινωνία. "Όπως μια κατηγορία νοσοκόμων που γίνονταν διοικητικοί διευθυντές νοσοκομείων υπό τη σημερινή έννοια.

Έτσι το Βυζάντιο, πέραν της ίδρυσης των νοσοκομείων, συνέβαλε στην παροχή συστηματοποιημένης νοσηλευτικής φροντίδας και στη δημιουργία επαγγελματιών νοσηλευτών.

ΛΑΜΠΡΙΝΗ ΚΟΥΡΚΟΥΤΑ
Διδάκτωρ Νοσηλευτικής

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΛΑΝΑΡΑ
Καθηγήτρια Νοσηλευτικής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Α. Κουρκούτα, 1993, 'Η Νοσηλευτική στο Βυζάντιο, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, σ. 98-99.
2. M.P. Donahue, 1985, Nursing, CV Mosby Company, Toronto.
3. P.G., 32, ό. 485-489.
4. P.G. 87³, ό. 3432-3433.
5. P.G., 99, ό. 1785, 1741.
6. P. Gautler, 1974, Le Typikon du Christ Sauveur Pantocrator, R.E.B., 32 pp. 1-131.
7. T.S. Miller, 1984, Byzantine Hospital, in Symposium on Byzantine Medicine, D.O.P., 38, p. 53-63.
8. S. Cirkovic, 1982, Actes de Saint-Panteleemon, XII, Archives de l' Athos, Lethielleux, Paris, p. 136.
9. H. Delehay, Bollandiste, 1977, Synaxaires Byzantins, menologes, Typika, Variorum Reprints, London, pp. 106-136.
10. A. Papadopoulos-Kerameus, 1975, Varia Graeca Sacra, Leipzig, VI, pp. 1-79.
11. Φ. Κουκουλέ, 1957, Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός, Αθήνα, ΣΤ', σ. 20.
12. F. G. Kenyon-M.J. Bell, 1973, Greek Papyrs in the British Museum (London 1907), Milano, 3, pp. 276-277.
13. P.L.Petit, 1908, Typikon du monastère de la Kosmosotira près d' Aenos (1152), Harrassowitz, Leipzig, pp. 2-75.
14. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμέως, 1963, 'Ανάλεκτα Ίεροσολυμίτικης Σταχυολογίας, Bruxelles, 2, σ. 327-335.

Ο ΛΑΘΡΕΠΙΒΑΤΗΣ

*Λαθρεπιβάτης τῆς νέας «Κιβωτοῦ»
διαπλέω τὰ νερά τοῦ κατακλυσμοῦ,
δὲν φοβᾶμαι λοιπὸν τὴν τρικυμία
μῆτε τραγικὸ νὰ μὴ μὲ βρεῖ ναύαγιο.
Τρέμω στὸ λιμάνι τὸν ἐκτελωνισμό.*

ΕΛ. ΜΑΪΝΑΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

«ΣΚΕΥΟΣ ΕΚΛΟΓΗΣ»

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ

(Στά είκοσι χρόνια από το θάνατό του)

Η'

Στό τέταρτο σκαλοπάτι είναι η άγαλ-
λίαση, ή όμολογία και ό ψαλμός: «*Αν τότε
κεϊ... τή μέρα κείνη τήν τεφρή, / δέν είχε
ράγισμα ή καρδιά του / πώς θά μπαινε σ'
αυτή τό φώς; / Ίως άκόμα νά πλανιόταν /
σ' άνήλια σπήλαια κι έγκατα άρνητών. /
... Ήρεμη τώρα ή ζωή του, σάμπως / του
Μάρτη κάμπος / μέσ' στη γαλήνη, / μέσ' στα
χρώματα, / στό φώς... / ...Στά ρέπια άκόμη
θά δερνόταν / τών σκοτεινών παθών του,
κι ίσως / αυτός πού δέν έμίσησε ποτέ, / σκλά-
δος σκυφτός / νά δούλευε τό μίσος. / ... Αν
τότε κεϊ... / Έκεϊ... / μιá παιδική καρδιά /
δέν είχε σπάσει / πώς θά μπαινε σ' αυτή τό
φώς;» («*Αν τότε κεϊ*», σ. 57). Δοξολογία
εύγνωμοσύνης κι εδώ: «...κι ίσως / αυτός
πού δέν έμίσησε ποτέ, / σκλάδος σκυφτός /
νά δούλευε τό μίσος», έννοει προφανώς τις
άγριότητες τών συμμοριτών, σ' αυτό τόν
πόλεμο τών έτών 1947 έως 1949, άλλά και
πιό πριν μέ τό φρικτό Δεκεμβριανό κίνημα,
άν δέν τόν σταμάταγε τότε «*Η Φωνή*».*

Πότε όμως συμβαίνουν αυτά στον ποιη-
τή; Ό ίδιος λέει «... *Αν τότε κεϊ... / Έκεϊ...
/ μιá παιδική καρδιά δέν είχε σπάσει...*»,
δηλ. πότε; Τότε πού ήταν παιδόπουλο και
πέθανε ή μητέρα του ή τότε πού ή κώφωση
είχε πιά προχωρήσει; Και τότε και τότε. Ό
θάνατος της μητέρας του, σέ μιá τέτοια ήλι-
κία, άνοίγει τεράστια μεταφυσικά έρωτή-
ματα. Και ή κώφωση που κλείνει σιγά-σιγά
έναν κόσμο όλόκληρο (ό ίδιος μάς είπε
«...*Μάταια τώρα τό γαρδέλι κελαϊδεί / ...και
τίς χρυσές χορδές ή Άνοιξη σιμαίνει. /
Μάταια σου μιλούν λόγια καλά / κι ένας*

*Άπρίλης τό τραγουδι του / ν' άκούσεις πε-
ριμένει*».) και στρέφει τή σκέψη του προς
τά «ένδον». Έδώ, πρέπει νά πούμε, από
άποψη ουσίας, τρία βασικά σημεία. Τό πρώ-
το: Η ψυχική ζύμωση του Μπολέτση άρχι-
σε από παιδόπουλο και συνεχίστηκε κι άρ-
γότερα. Τό βλέπουμε στα «*Βραδυνά φώτα*»
(1938), («*Ακτίνες*» 1993, σ. 232), όπου μάς
λέει: «... *Όμως / έν άγιο φώς φωτίζει στην
ψυχή μου / κόσμους ώραιούς, / τέτοιους, /
πού δέ μπορεί κανείς νά φανταστεί*». Και
κορυφώνεται πότε; Έχουμε πεί τό Μάρτη
του 1944. Έδώ όμως έρχεται τό δεύτερο ση-
μείο: και τροποποιώντας τή θέση, πού έχου-
με πάρει, δεχόμαστε «*κατ' έντολήν*» Στέ-
φανου Μπολέτση, ότι δέν έφτασε στη «*Δα-
μασκό*» τό Μάρτη του 1944, άλλά στις άρ-
χές τ' Άπρίλη. Τό Μάρτη προχωρούσε μ'
όρμη προς τή «*Δαμασκό*», έφτασε στις άρ-
χές τ' Άπρίλη κι ήταν έτοιμος νά μπει μέσα,
όταν τόν σταμάτησε «*Η Φωνή*». Τό λέει ό
ίδιος θετικά, τό δεχόμαστε κι έμεις άπόλυ-
τα, και τό σαλπίζουμε τώρα όριστικά. Αυ-
τός πού πολλές φορές χρησιμοποιεί για σύμ-
βολο τό Μάρτη: «*ήρθε ό Μάρτης*», «*Ό
Μάρτης ό καλός*», «*κι έφερε άνθη*», «*κι
έφυγε ό Μάρτης*», «*στό φώς Μαρτιάτικης
ήμέρας*»... Έδώ στό κορυφαίο αυτό θέμα
δέν άκουμπάει στό Μάρτη. Τό λέει κατη-
γορηματικά κι άπόλυτα στη συλλογή «*Επι-
στροφή*». Στο ποίημα «*Ήρθεν ή άνοιξη*»,
σ. 22, λέει πώς ήταν: «...*Νύχτα / χωρίς
άστρων χρυσόγελα, / σελήνης άνεμόσκαλες
/ και δίχως / νά μέ λικνίζει πιά μήτ' ένας
σίχος*», θά προσθέσει όμως εμφαντικά: «*Κι*

έξαφνα, / ἤρθεν ἡ ἀνοιξη / μὲ κἀνίστρα /
πλεγμέν' ἀπὸ ἡλιαχτίδες. / Αὐγή, / Ἀπρί-
λης...» Εἶναι ἡ ὥρα πὺν φτάνει στὴ «Δα-
μασκὸ». Τροποποιῦμε λοιπὸν ὀριστικὰ αὐτὸ
τὴ σημεῖο καὶ λέμε ὅτι τὸ Μάρτη τοῦ 1944
πῆγαινε μ' ὀριμὴ στὴ «Δαμασκὸ» (θυμῶμα-
στε καὶ τοὺς στίχους τοῦ ποιήματος τῆς
«Ραψωδίας»: «Τὰ πρῶτα φλάμπουρα» σ.
55: «... Ἐνῶ στὰ πέρα κεῖνα τὰ βουνά / τῆς
ἀνταρτιάς, / Μαρτιάτικα, τὰ πρῶτα φλάμ-
πουρ' ἀνεμίζουσι») καὶ ἔφτασε στὶς ἀρχὲς τ'
Ἀπρίλη, ὅπου τὸν σταμάτησε «Ἡ Φωνή».

Καὶ τέλος, τὸ τρίτο σημεῖο: Εἶναι τὸ
ἐρώτημα πὺν ἀνακύπτει γιὰ τὸν ποιητὴ μας,
ποῖος εἶναι ὁ ψυχισμὸς τοῦ Στέφανου Μπο-
λέτση. Σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μᾶλλον θὰ πρέ-
πει νὰ ποῦμε, ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μας
λέει μὲ τοὺς στίχους του, ὅτι ὁ Στέφανος
Μπολέτσης ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ὀχτῶ κα-
τηγοριῶν ψυχολογικῶν τύπων, πὺν προ-
σδιόρισε ὁ μεγάλος ψυχίατρος Κάρολος
Γιοῦγκ, ἀνήκει στὴν κατηγορία τοῦ «κατ'
αἰσθησιν ἐνδοστρεφοῦς». Γι' αὐτὸ ὁ Μπο-
λέτσης, ὁ «κατ' αἰσθησιν ἐνδοστρεφής»,
παίρνει στοιχεῖα ἀπὸ τὴ φύση, τὸ σύμπαν,
τὴν ἱστορία, τὴν κοινωνία, τὴν αἰωνιότητα
κ.λ.π. πὺν γίνονται μέσα του σύμβολα, τὰ
ἐκφράζει μὲ στίχους καὶ τὰ σαλπίζει γύρω
του. Αὐτὴ τὴν ἀποψη τὴν ὑπογραμμίζει ἐν-
τονα καὶ ὁ ἴδιος μὲ πλῆθος στίχων μὲ: τὰ
πουλιά, τ' ἀκρογιάλια, τὸν κάμπο, τὰ δέν-
τρα, τὰ κλαδιά, τὰ βουνά, τὶς κορφές, τὰ
δάση, τ' ἀστρα, τὴν αὐγή, τὴ δύση... Αὐτὴ
τὴν ἀποψη μᾶς τὴ λέει καὶ ὁ ἴδιος ἐδῶ σ' αὐτὴ
τὴν ποιητικὴ περιοχὴ πὺν εἴμαστε, μὲ τὸ
ποίημα «Καθάρια ἢ καρδιά μου» σ. 60: «-
Καθάρια ἢ καρδιά μου, σὰν τὸ κρύσταλλο /
στοῦ φῶς / Μαρτιάτικης ἡμέρας». Συνεχί-
ζοντας τὴν πορεία μας βλέπουμε, ὅτι μὲ τὸ
ποίημα: «Στὸν ἀδελφὸ Βερίτη», σ. 61, παίρ-
νει ὡς σύμβολο τὴ φωτεινὴ, τὴν ἀπαστρέ-
πτουσα μορφή τοῦ Γ. Βερίτη καὶ τὴν προ-
βάλλει ἐμφαντικὰ σ' ὅλους μας: «... Φῶς στοῦ
μεγάλου ΦΩΣ! / θὰ τραγουδᾷ ἐκεῖ μὲ πιὸ
γλυκιὰ ἀρμονία. / Γιὰ κάθε ἀδολὴ ψυχὴ /
ψαλμὸς θὰν' τὸ τραγοῦδι σου, / ψαλμὸς καὶ

προσευχή...». Καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴ δική
του ὁμολογία θὰ μᾶς πεῖ μὲ τέσσερα θαυ-
μαστὰ ποιήματα: «Βλέπω τώρα ὅλα - ὅσα
δὲ μποροῦν ἄλλοι νὰ δοῦνε... / ... Ἄκουσα
καὶ ξέρω τῶν ἐγκάτων τὴ μανία... / καὶ ἔχω
κλείσει στὴν ψυχὴ μου / κάτι ἀπὸ τ' ἅγιο
φῶς / καὶ ἀπὸ τὴ θεία / τῆς Ἀγάπης ἀρμο-
νία...». Ἐκεῖ στὰ «Βραδυνὰ φῶτα» μᾶς εἶπε
ἀόριστα καὶ ἀχνόφεργα: «Ὅμως / ἐν' ἅγιο
φῶς / φωτίζει τὴν ψυχὴ μου» («Ἀκτίνες»
1993, σ. 232), ἐνῶ ἐδῶ εἶναι κατηγορημα-
τικός: «... ἄκουσα τῶν ἐγκάτων τὴ μανία». Εἶναι
ἐδῶ καὶ ἡ ἀβυσσαλέα ψυχικὴ ζύμωση
πὺν εἴπαμε σὲ προηγούμενο σημεῖωμα, καὶ
γι' αὐτὸ θὰ μᾶς πεῖ ἐδῶ: «καὶ ἔχω κλείσει στὴν
ψυχὴ μου / κάτι ἀπὸ τ' ἅγιο φῶς / καὶ ἀπὸ τὴ
θεία / τῆς Ἀγάπης ἀρμονία.» σ. 66, τονί-
ζοντας προφανῶς ὅπως βλέπουμε τὴ λέξη
«Ἀγάπη» μὲ κεφαλαῖο, τόσο γιὰ νὰ προ-
βάλλει τὸ Θρόνο τῆς Ἀγάπης καὶ τῆς Εὐσ-
πλαχίας, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἀν-
τίθεση πρὸς τὴ «μανία» καὶ πρὸς τὸ «μῆ-
σος» πὺν θὰ δούλευε σ' αὐτὸ, ἂν δὲν τὸν
σταμάταγε «Ἡ Φωνή».

Εἶναι ὑπέροχος ὁ Μπολέτσης καὶ σ'
αὐτὴ τὴ συλλογὴ. Αὐτὰ πὺν λέμε ἐδῶ εἶναι
μία φτωχὴ προσέγγιση, μπροστὰ στὰ ὅσα ἡ
χάλκινη, βροντερὴ καὶ ὑποβλητικὴ φωνὴ
τοῦ ποιητὴ σαλπίζει. Στὴν ἴδια ἔκφραση
ὁμολογίας θὰ μᾶς πεῖ μὲ τὸ ποίημα «Ἀπὸ
τὰ βάθη» σ. 67, «Πόσο, μὰ πόσο δυσκολεύ-
τηκα, Θεέ μου, νὰ Σὲ βρῶ. / Κόπιασα πολὺ
γιὰ νὰ Σὲ συναντήσω: / στὰ σκοτεινὰ ἐκεῖ-
να βύθη, μὲ βαρὺ- / ἀσήκωτο σταυρό: / κάθε
στιγμὴ, κάθε λεπτό / καιροὺς καὶ χρόνια
ἔτρεμα πῶς θὰ λυγίσω. / Στὴ σκοτεινὴ μου,
τὴν ἀνήλια φυλακὴ / ρίγος - στοῦ ρίγος...
ἔτρεμεν / ἢ βραδυνὴ καρδιά, στῆς ἀμαρ-
τίας τὴ νόσο. / ... Καὶ τὰ σημεῖα, τὰ μηνύ-
ματα... / τυφλὸς / καὶ ἀπαλμος ἔστεκα / στοῦ
διχασμοῦ μου κεῖ, καὶ ἀγκομαχοῦσα. / ... Λι-
γὸπιστος; Ἰσως... / Δειλός;...». Ὑπέροχος
καὶ ἐδῶ ὁ ποιητὴς, αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἐρώ-
τημα τ' ἀφήνει νὰ τὸ κρινουμε ὅλοι ἐμεῖς.
Μὲ ρωμαλέα εἰλικρίνεια ὁ Μπολέτσης, μ'
αὐτοὺς τοὺς στίχους μᾶς δείχνει τὸ δρόμο,

τὸν ἄλλο δρόμο ἀπ' «τῶν ἐγκάτων τῆ μα-
 νία» πρὸς τὴν «Ἀγάπη», πρὸς τὸ Φῶς. Καὶ
 συνεχίζει νὰ σαλπίζει γύρω του τὴν ὁμολο-
 γία του: «Ἴδου τὰ πάντα νέα» σ. 72: «... Τὰ
 πάντα εἶναι τώρα σὰν / τὴν Πρώτη / τοῦ
 Θεοῦ ἡμέρα. / Καινούργιος ἥλιος, νέα που-
 λιά / σὲ νέον αἰθέρα...». Καὶ θὰ πει σὲ προέ-
 κταση αὐτῶν τῶν στίχων μὲ τὸ ποίημα «Νέα
 αὐγή» σ. 75: «... Ἥλιε χρυσεῖ, / τὴν καλημέ-
 ρα πὲς σ' ὄσους πονοῦν. / Μήνυμα χαρωπὸ
 κάθε σου ἀχτίδα / νὰ σχίσει τὰ σκοτάδια
 τῶν ψυχῶν, / νὰ μπεῖ θαλοσαίου - βάλαμο /
 ἢ ἐλπίδα...». Καὶ μὲ κορώνα λυρισμοῦ κλεί-
 νει τὴν ὁμολογία, μὲ τὰ ποιήματα: «Δεῖλι
 στὸν κάμπο» σ. 76: «Ἵλιος γέρονε σὲ χρυ-
 σοῦς πόντους σταχυῶν, / τὰ νέφη πυρπο-
 λοῦνται κεῖ, στὴ δύση / κι εἶν' ὅλα ὠραῖα,
 ἤρεμα, ἀπαλά... / κι ἀπὸ χαρὰ / ἔχουν τὰ
 μάτια μας δακρῦσει...». Ὅταν λέει «τὰ νέφη
 πυρπολοῦνται κεῖ, στὴ δύση» βλέπουμε ὅτι
 ἐκφράζεται ὁ «κατ' αἴσθησιν ἐνδοστρεφής»
 Μπολέτης. Κι ἀκόμη μὲ τὸ ἄλλο ποίημα:
 «Τραγοῦδια μυστικά» σ. 77: «... Τραγοῦδια
 πὸν δὲν ἔγραψα, / τραγοῦδια πὸν δὲν τὰ
 ἔδεσα στὴν τέχνη τοῦ ρυθμοῦ / τραγοῦδια
 μυστικά: / ... εὐωδᾶν τὰ μύρα τους / γιὰ Σένα
 / Θεέ μου». Ὅλα αὐτὰ ἐδῶ τὰ ποιήματα,
 ἀποτελοῦν ταυτόχρονα καὶ ὑπόκρουση γιὰ
 τὸ πέμπτο σκαλοπάτι, πὸν ὁ ποιητὴς μας
 εἶναι περισσότερο μεθοδικὸς καὶ θὰ μᾶς πει
 τὰ οὐσιαστικά, τραγικά καὶ ἀνεπανάληπτα
 πράγματι ποιήματα κοινωνικοῦ χριστιανι-
 σμοῦ: «Νύχτα προδοσίας» σ. 81: «Τί σκη-
 νοθέτης... / ... Αἰμόστακτη εἶν' ἀπόψε ἡ σε-
 λήνη. / ... Τρομερὸ / ἔργο, / Θεέ μου. / Σὰν
 τῆς ἐρήμου τῆ σιγῆ... / σὰν τῆ βοῆ τοῦ
 ὠκεάνειου ἀνέμου. / Μά, / τί ἀλλόκοτη θρα-
 δυά... / -Τὴν ὥρα τοῦτην ἴσως σπάζουν /
 κάποιου δικαίου τὴν καρδιά: / ἴσως / μὲ φί-
 λημα / κάποιον / προδόνουν. / Ρίγος θανά-
 του... κι ὦ, / πλήθος μορφῆς Ἰσραηλιτῶν /
 μὲ γυροφέρνουν, / μὲ κυκλώνουν...». Ὁ τρα-
 γικὸς καὶ ἐδῶ Μπολέτης ἐκφράζεται. Ἀκο-
 λουθεῖ τὸ ἄλλο περίφημο ποίημα «Θεοῦ
 ζῶντος ναός» σ. 83: «... σὲ κάτι τρωγλες σκο-
 τεινές: / μούχλα γεμάτες / στεναγμούς, / λυ-

γμούς, χτικιό, / ... κεῖ, / στὸν πόνο μέσα /
 στὴν ἀρρώστια, / στὴ μιζέρια... / Ὑψώνει /
 κεῖ / τὸ Ἱερό Του Σύμβολο, / τῆς παναν-
 θρώπινος Αὐγῆς, / μὲ τὰ αἰμόστακτα, / τὰ
 τρωπημένα Του / τὰ χέρια». Εἶναι ἐδῶ μὲ
 ζωντάνια, αὐτὸ πὸν λέει ἡ Καινὴ Διαθήκη:
 «**Διήλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας**»
 Πρ. 10, 38. Εἶναι τὰ βαθυστόχαστα ποιή-
 ματα πὸν παρουσιάζουν τὴν «αἰμόστακτη
 κοινωνία» καὶ ταυτόχρονα διωματικά, τὴν
 ἀπέραντη ἀγωνία στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ γι'
 αὐτὴ τὴν κοινωνία. Εἶναι αὐτὸ τὸ ποίημα
 προέκταση τοῦ ἄλλου ποιήματος: «Πίσω
 ἀπ' τὰ τζάμια» σ. 82: «Ἐδῶ ὁ σταυρὸς πὸν
 σχηματίζει τὸ παράθυρο / κι ἐκεῖ / πίσ' ἀπ'
 τὰ τζάμια, κεῖ / στὴ γκριζα πολιτεία τοῦ Χει-
 μῶνα, / τί σταυροῖ... / Ἀπόψε, / κλείνω στὴν
 ψυχὴ μου / μιὰ Ἱερουσαλήμ. / Νοιώθω τὸ ρί-
 γος τοῦ φιλήματος / τῆς προδοσίας. / Ποιὸν
 τώρα κάτου κεῖ καρφάνουν, / ποιὸν λογχί-
 ζουν; / Μέσ' στὴν ψυχὴ μου / βόγγει ἀπόψε /
 μιὰ Ἱερουσαλήμ. / Δάκρυα κυλοῦν στὰ τζά-
 μια, γύρω στὸ σταυρὸ, / δάκρυα πλημμυρίζ-
 ζουν τὴν ψυχὴ μου. / ... «Ἱερουσαλήμ - Ἱε-
 ρουσαλήμ...». Εἶναι ἡ ἀγωνία καὶ ἡ ἐκφρα-
 ση μὲ τραγικοὺς στίχους, τῆς συμμετοχῆς τοῦ
 ποιητῆ στὸ μαρτύριο τοῦ Λυτρωτῆ, ἀκολου-
 θώντας τὸν ἀπόστολο Παῦλο πὸν λέει: «**Χρι-
 στῶ συνεσταύρωμαι**», (Γαλ. 6' 20.

Τελειώνει αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ «κοινωνι-
 κοῦ χριστιανισμοῦ» ὅπως ὁ ἴδιος τ' ὀνόμα-
 σε, μὲ τρία θαυμαστὰ ποιήματα, πὸν τ' ἀνα-
 φέρουμε διαδοχικὰ στὴ συνέχεια: «Στὸν
 κάμπο» σ. 89. Πάντα ὁ κάμπος τὸν γοή-
 τευε. Ἡ ἀπεραντοσύνη τοῦ κάμπου τὸν
 ἔθελγε καὶ τὸν τραβοῦσε. Ὁ κάμπος εἶναι
 γι' αὐτὸν σύμβολο ἱεραποστολῆς καὶ καρ-
 ποφορίας. Ἀπ' ὅ,τι αὐθεντικὰ γνωρίζω, ὁ
 ἴδιος ὁ ποιητὴς τὸ εἶχε διαβάσει αὐτὸ τὸ
 ποίημα σὲ συγκέντρωση συνεργατῶν τοῦ
 περιοδικοῦ «Ἀκτίνες» παρόντος καὶ τοῦ
 ἀείμνηστου καθηγητῆ Ἀλεξάνδρου Τσιριν-
 τάνη, καὶ ἐκεῖνος ἀντιληφθεὶς τὸν ὑπαινιγμὸ
 τῶν τελευταίων στίχων τοῦ ποιήματος, χει-
 ροκρότησε ἔνθευμα καὶ συνεχάρη τὸν ποιη-
 τὴ γιὰ τὴ θαυμαστὴ δημιουργία του. «Στὸν

μέγα κάμπο σάν θά βγεῖς / μέ τὸ τσαπί, / μέ
τὸ ξινάρι / μὴ παρατήσεις τὴ δουλειά / πρὶν
δεῖς στὴ φούχτα σου, χρυσὸ / σπειρὶ, / τὸ
πρῶτο στάρι. / Αφράτο εἶν' ἐδῶ τὸ χῶμα, /
διαμαντένια τὰ νερά... / ...Δουλειά μόνο,
δουλειά. / Μόχτους κι ἰδρώτες μὴ λυπάσαι,
/ σκάλιξε, πότιζε τὴ γῆ, / ...Κι ὅταν μιὰ μέρα,
ἀπὸ τὰ χρόνια, κουραστεῖς / ποιά ἄλλη χαρὰ
θάν' πιὸ μεγάλη ἀπ' τὴ χαρὰ σου, / σάν βλέ-
πεις γύρω σου πηγές, / φυλλάματα, / δρο-
σιές... / χυμούς, / βλαστούς... / πλάϊ στὴ γέ-
ρικη / μὰ παιδικὴ πάντα καρδιά σου». Εἴ-
παμε ὅτι τελειώνοντας τὴ συλλογὴ «Θύρες
αἰώνων» ὁ ποιητὴς ἀνακυκλώνει τὸ μήνυ-
μα τῆς «Διεθνούς τῆς ἀγάπης» ἀπὸ τὴ «Ρα-
ψωδία» μὲ τὸ ποίημα «Κόσμος ἀγάπης» σ.
90. Ἄλλωστε ἡ θεωρία του εἶναι «Ποίηση
ἢ μία» σύμφωνα μὲ τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς
πού ἐξέδωσε ὁ ἴδιος τὸν Ἀπρίλι τοῦ 1971.
«Θάν' ἕνας κόσμος ὁμορφιάς / κι ἀγάπης
θά 'ναι. / Θά 'χουν σιγήσει πιά τὰ μίση ἐκεῖ-
να... / Θάν' οἱ καρδιές καλές, / τόσο καλές /
σάν τ' Ἀπριλιοῦ τὰ κρίνα». Βάζει ἀποσιω-
πητικά στὸ στίχο «τὰ μίση ἐκεῖνα...», γιατί
τὸν παρακολουθεῖ πάντα τὸ σύνδρομο τῆς
ἐνοχῆς γιὰ τὸ ποῦ πῆγαινε, ἀλλὰ καὶ τῆς
εὐγνωμοσύνης πού τὸν σταμάτησε «Ἡ
Φωνή». Καὶ ἡ συνέχεια αὐτοῦ τοῦ ποιήμα-
τος εἶναι: «Κόσμος ἀγάπης θά 'ναι / Καί
στὶς ψυχές / ναι, / στὶς ψυχές / χρυσές καμ-
πάνες θά χτυπᾶνε...». Καὶ εἶναι ὑπέροχος
ὅταν λέει στὸ τέλος: «... Ἐλα ἀδερφοῦλη, δές
καὶ δές... / καὶ πάρε πάλι τὶς χορδές / καί
πές στὴν Ἄνοιξη τραγούδια, σάν / ἐκεῖνα...
/ Θυμᾶσαι; / Ἀγάπης ὥρα... οἱ καρδιές εἴ-
ναι καλές, τόσο καλές / σάν τ' Ἀπριλιοῦ τὰ
κρίνα». Τὸ ἐπιστέγασμα ὅμως τῆς συλλο-
γῆς εἶναι ὁ τροῦλλος τῆς προσευχῆς, γιατί
τὸ τελευταῖο του ποίημα εἶναι: «Προσευ-
χὴ» σ. 91. «Κύριε, / γιὰ τὸν πολύπαθο τοῦ-
το λαὸ / π' ἀγκομαχάει, στενάζει, ἰδρώνει...
/ πόνοι πόσοι...». Κι ἐδῶ ὁ Μπολέτσης ἀγ-

καλιάζει τὸν πόνο τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ
λαοῦ.

Παρέδωσε κι αὐτὴ τὴ συλλογὴ στὸν ἐλ-
ληνικὸ λαό, πού τοῦ ἦτανε καὶ τοῦ εἶναι
ἄγνωστη ἡ δημιουργία τοῦ Στέφανου Μπο-
λέτση. Τὸ ἐθνικὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ μας θά
τὸ βροῦνε οἱ νεώτερες γενιές, γιατί τὸ ἔργο
του δὲν ἀπαρτίζεται ἀπὸ χωριστὲς συλλο-
γές, ἀλλὰ ἀπὸ κρίκους δημιουργίας. Αὐτὰ
πού ἔλεγε στὴν κριτικὴ του γιὰ τὴν ποιητι-
κὴ συλλογὴ τοῦ Βερίτη: «*Ἡ Ὡδὴ τοῦ Ἀγα-
πητοῦ*» («Ἀκτίνες» 1947 σ. 284) ὅτι:
«*Ἵσως δὲν χρειάζοντανε ἐδῶ τὰ πολλὰ προ-
βλήματα τοῦ κοινωνικοῦ χριστιανισμοῦ*», σ'
αὐτὴ τὴ συλλογὴ «Θύρες αἰώνων», ὁ Μπο-
λέτσης παρουσιάζει θαυμαστὰ ποιήματα
αὐτῶν τῶν θεμάτων, ὅπως εἶδαμε. Καὶ πάν-
τως ἀπὸ τὶς κριτικὲς του γιὰ τοὺς ἄλλους,
πού εἶπαμε σὲ προηγούμενο σημεῖωμα
(«Ἀκτίνες» 1994 σ. 276), προδίνει τί εἶναι
καὶ τὸ δικό του ἔργο, τί εἶναι καὶ οἱ δικές
του ποιητικὲς δημιουργίες: «*Εἶναι ἱερέας*»
λέει γιὰ τὸ Βερίτη, ἐνῶ κι ὁ ἴδιος ἔχει φορέ-
σει τὸ ἄμφιο τῆς ποιητικῆς ἱερωσύνης, ὡς
«*σχεῦος ἐκλογῆς*» καὶ ὡς ἀπεσταλμένος.
«*Κοιτάξω ἂν ἔχει τὸ στοιχεῖο τοῦ ἐπίκαι-
ρου*» λέει στὴν κριτικὴ του γιὰ τὴ συλλογὴ
τῆς Ἰωάννας Μπουκουβάλα-Ἀναγνώστου
(«Ἀκτίνες» 1951, σ. 141), ἐνῶ ὁ ἴδιος, ἀκρι-
βῶς γι' αὐτὸ «τὸ ἐπίκαιρο», ἔχει ἀγκαλιά-
σει ὀλόκληρη τὴν ἐποχὴ μας καὶ τὸ Ἔθνος
μας. Καὶ ὅσα λέει καὶ στὶς ἄλλες κριτικὲς
του ὡς παραλείψεις ἢ καὶ ὡς οὐσιαστικὰ
στοιχεῖα, τὰ βλέπει κανεὶς νὰ λάμπουν στὴ
δικὴ του δημιουργία, ὡς φωτεινὴ ἔκφραση πα-
ρουσίας. Γι' αὐτὸ, ταιριάζουν καὶ γιὰ τὸ Μπο-
λέτση οἱ στίχοι τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, γιὰ τὸ
Διονύσιο Σολωμό: «*...Βαθεῖα κ' ἐσὺ μέσα ζ'
τὸ νοῦ κλεισμένη / Ἐκρηψες τὴν ἰδέα, λάμψη
θεῖα,...*». (Κωστὴ Παλαμᾶ, «Ἄπαντα», Ἐκ-
δοση Μπίρη, 1ος τόμος, σελ. 136).

Ν. Π. ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ;

Αυτή την ερώτηση έκανε ένας δεκαεξάχρονος μαθητής στην Αθήνα στο διανοούμενο συμμαθητή του. Θα άστειεύεσαι βέβαια, απάντησε ο άλλος γελώντας. Πνευματική ζωή στη χώρα των άθλων, των φανταχτερών εγκλημάτων, της λατρείας του Μαμωνά; Όσο υπάρχει και ζωή στη χωρίς ατμόσφαιρα Σελήνη!

Και από πού μαθαίνει ο νέος αυτός και όλοι οι Έλληνες σήμερα την πνευματική κατάσταση στην Αμερική; Μά από τις έφημερίδες, τα περιοδικά, την τηλεόραση, και φυσικά τα έργα του Χόλλυγουντ. Ας εξετάσουμε τα πράγματα όχι με την επιπολαιότητα ενός ανηλίκου αλλά με την προσοχή που αξίζει σ' ένα τέτοιο σημαντικό θέμα.

Βεβαίως, υπάρχουν άθεοι και πολλοί εγκληματίες και ακόμα περισσότεροι άμαρτωλοι και φιλοχρήματοι άνθρωποι στην Αμερική. Ανέκαθεν κάθε χώρα και κάθε εποχή είχε το μερίδιό της από τα προϊόντα του διαβόλου. Μά είναι ή Αμερική ή πιό άθεη, ή πιό άμαρτωλή από όλες τις άλλες χώρες του κόσμου, όπως φαίνεται από τον τύπο, την τηλεόραση και τον κινηματογράφο;

Μά φυσικά, θέλει και συζήτηση; Θα σπεύσει να ειπή κανείς. Έδω όμως θα έπρεπε να θυμηθούμε τα λόγια του αείμνηστου καθηγητού Αλεξάνδρου Τσιριντάνη, ποτέ μὴν δγάξεις καταδικαστική απόφαση προτού άκούσεις και τις δυο πλευρές. Ας εξετάσουμε λοιπόν μερικά δεδομένα από την άλλη πλευρά.

Το πιό κτυπητό γεγονός διαφαίνεται από τις τελευταίες σφνγμομετρήσεις της κοινής γνώμης στην Αμερική που δείχνουν

μια πραγματικότητα διαφορετική από τις διαφημίσεις. Ίδου μερικές στατιστικές:

-Τά 95% τών Αμερικανών πιστεύουν στην ύπαρξη του Θεού.

-Τά 76% πιστεύουν ότι ο Θεός είναι ο Ουράνιος Πατέρας τόν Όποιον μπορούμε να φθάσουμε με τις προσευχές μας.

-Τά 72% όμολογούν ότι πηγαίνουν στην εκκλησία τακτικά.

-Τά 5% δέν πιστεύουν ή δέν είναι βέβαιοι, δηλαδή ήμπορούν να θεωρηθούν ως άγνωστικιστά ή άθεοι.

Μά πόσοι είναι οι πραγματικοί άθεοι στην Αμερική; Οί ίδιοι οί άθειστικοί κύκλοι ύπολογίζουν τó σύνολο τών άθλων, ούμανιστών, όρθολογιστών κ.λ.π. περί τις 178.000 δηλαδή κάτω του 0,1% σέ ένα πληθυσμό 260 εκατομμυρίων Αμερικανών. Μπορεί μ' αυτά τά νούμερα μια χώρα να θεωρείται άθεη;

Άπό τή μεταπολεμική γενεά τής Αμερικής, τήν έπαινωμαζόμενη από τούς δημοσιογράφους μπέιμπη μπούμερς, άνω τών 80% θεωρούν τώρα τόν έαυτό τους πιστό άνθρωπο, και πιστεύουν στην ύπαρξη τής άλλης ζωής. Και αυτή ήταν ή γενεά ή πιό έπανάστατική που είδε ποτέ ή Αμερική, όπως έδειξαν οί βίαιες διαδηλώσεις τους κατά του πολέμου του Βιετνάμ, και όταν ως χίλιδες αποτίναξαν κάθε παραδεδεγμένη ήθική, και όταν δήλωναν ότι ο Θεός έχει πεθάνει! Σαράντα τρία εκατομμύρια από αυτούς τώρα πάνε στην εκκλησία.

Άπό τούς Αμερικανούς με πτυχίο πανεπιστημίου 71% πιστεύουν ότι ή Βίβλος είναι ο έμπνευσμένος λόγος του Θεού.

Τά 86% τών Αμερικανών είναι Χρι-

στιανοί. Επίσης 12% τών Έβραίων έχουν γίνει τώρα χριστιανοί.

Και ή πνευματική ζωή; Πάλιν οί στατιστικές ρίχνουν φώς στο κρυμμένο αυτό σημείο. Τά 58% τών Ἀμερικανών αισθάνονται την ανάγκη νά νιώσουν πνευματική πρόοδο. Τά 60% πιστεύουν ότι ό άνθρωπος έχει ανάγκη νά πιστεύει στόν Θεό, γιά νά αισθανθῆ τό ιερόν. Τά 50% αισθάνονται βαθιά τό ιερόν όλον ή τόν περισσότερο χρόνο πού είναι στην εκκλησία. Καί μιá και μιλούμε γιά τόν οίκο του Θεού, υπάρχουν περισσότερες εκκλησίες ανά κεφαλήν στην Ἀμερική από κάθε άλλη χώρα επί τῆς γῆς. Κάπου 290.000 εκκλησίες, δηλαδή μία εκκλησία ανά 900 άτομα. Πολλοί έρευνηταί όνομάζουν την Ἀμερική τή χώρα όπου υπάρχουν οί περισσότεροι πιστοί από τίς Δυτικές Δημοκρατίες.

Ὡς γνωστόν, τό Ἀμερικανικό κράτος έχει άνεξιθησκαία. Δηλαδή δέν έχει επίσημη θρησκεία και οί νόμοι του δέν επιτρέπουν καμιά σχέση μεταξύ τών κυβερνητικῶν άρχών και όποιασδήποτε θρησκείας. Μάλιστα τόσο πολὺ ευαίσθητο είναι τό θέμα τῆς έπαφῆς με τή θρησκεία πού οί άρχές έφθασαν στην άκρότητα νά άπαγορεύσουν και κάθε προσευχή στά σχολεία ή τήν ύπαρξη εικονων ή άλλων ένδειξεων θρησκευτικότητας στά δημόσια κτίρια. Τό κράτος λοιπόν είναι άδιάφορο σέ όποιαδήποτε θρησκεία.

Πώς τότε κτίστηκαν και συντηροῦνται όλες αυτές οί 290.000 εκκλησιές; Ἀπλούστατα, έθελοντικά. Με τίς συνδρομές του πιστού Ἀμερικανικού λαού. Ὑπολογίζεται ότι οί έθελοντικές αυτές συνδρομές υπερβαίνουν τά 38 δισεκατομμύρια δολάρια τό χρόνο. Ἄλλοι πιστεύουν ότι τό ποσόν είναι πολὺ μεγαλύτερο. Ἡ κάθε ένορία φροντίζει γιά όλες τίς άνάγκες τῆς εκκλησίας, δηλ. τήν εὐπρέπεια του οίκου του Θεού, τούς άξιόπρεπείς μισθοὺς γιά τούς ιερεῖς και τό βοηθητικό προσωπικό, και όλα τά άλλα πού συντελοῦν στην όμαλή λειτουργία τῆς.

Τριανταοκτώ δισεκατομμύρια δολάρια

τό χρόνο ξεπερνοῦν τό γενικό έθνικό εισόδημα πολλῶν κρατῶν και τόν προϋπολογισμό άκόμα περισσότερων.

Ἔτσι, τό ερώτημα δέν είναι εάν ὑπάρχει πνευματική ζωή στην Ἀμερική. Καί βέβαια ὑπάρχει στην πλειονότητα του λαού. Μία έπίσκεψη κάθε Κυριακή σέ κάθε σχεδόν εκκλησία δείχνει τά πλήθη πού πηγαίνουν νά λατρεύσουν τόν Θεό. Στίς εκκλησίες, τά τελευταία χρόνια, δέλεπεί κανείς πλήθη πού κάθε Κυριακή κοινοῦν τών Ἀχράντων Μυστηρίων. Πολλοί από αυτούς μάλιστα κατόπιν έξομολογήσεως εις τόν ιερέα.

Ἐνα από τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκκλησιασματος στην Ἀμερική είναι ή τάξη εὐσημισούνη με τήν όποίαν διεξάγεται ή όλη άκολουθία. Ἴσως σ' αυτό νά βοηθάει τό ότι ὑπάρχουν πολλά καθίσματα γιά τό εκκλησιασμα. Πάντως και όταν ό ναός υπερχειλίζει πέραν τών διατεθειμένων καθισμάτων κυριαρχεί τάξη. Καί όχι μόνον κατά τίς μεγάλες εορτές, Χριστούγεννα, Πάσχα κ.λ.π. αλλά και στίς ιδιαίτερες συνάξεις γιά κάτι πού τονίζεται ιδιαίτερω.

Ἡ πνευματική ζωή δέν σταματά στίς πόρτες τῆς εκκλησίας. Ἔτσι άλλες ήμέρες τῆς εβδομάδος γίνονται άλλες συγκεντρώσεις θρησκευτικῆς καλλιέργειας.

Ὑπολογίζεται ότι στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖς ὑπάρχουν 900.000 κύκλοι μελέτης Ἀγίας Γραφῆς. Καί τούτο δέν περιλαμβάνει τίς συγκεντρώσεις τών νέων ούτε τά κατηχητικά σχολεία πού άνέρχονται επίσης σέ άλλους μεγάλους αριθμούς.

Οί άγαθοεργίες είναι επίσης άλλο ένα κεφάλαιο πού οί εκκλησιές διευθύνουν διά τών έθελοντῶν δυνάμεων τών μελῶν τους. Ὅχι μόνον πρὸς τούς έντός τῆς Ἀμερικῆς αλλά και εκτός αὐτῆς. Ὅταν ὑπάρχει άνάγκη βοηθείας τά εκκλησιασματα ανταποκρίνονται με γενναιοδωρία προσφέροντας χρηματα και χρόνο.

Πολὺ καλά θά εἰπῆ κανείς, ὑπάρχει

πνευματική ζωή στην 'Αμερική αλλά πώς εξηγείται το έγκλημα, η απάτη, η κραυγαλέα σαπίλα που βλέπουμε στην τηλεόραση, τον κινηματογράφο κ.λ.π.;

Η αιωνία πάλη μεταξύ καλού και κακού όχι μόνον συνεχίζεται αλλά και γίνεται έντονη με την πάροδο του χρόνου. Οι δυνάμεις του κακού αφού απέτυχαν παταγωδώς να εγκαθιδρύσουν την άθεϊα ως παγκόσμιο κράτος προσπαθούν δια διαθρωπικών μέσων να επιτύχουν μία γενική παράλυση των αιώνιων θεσμών που αποτελούν τα θεμέλια κάθε υγιούς κοινωνίας. Έτσι γίνονται πιο τολμηρές στις επιθέσεις τους και χρησιμοποιούν όλο και πιο έντυπια μέσα να φέρουν τουλάχιστον σύγχυση στις δυνάμεις της υγείας. Ίδιως στον κύριο εχθρό τους, τη χριστιανική πίστη και ήθική. Και όμως παρ' όλη την ωμότητα των πράξεών τους οι δυνάμεις του σκότους δεν κερδίζουν τον αγώνα. Μάλιστα από της ίδρύσεως της 'Αμερικής, ενός κράτους χωρίς επίσημη θρησκεία, η κύρια κατεύθυνση της 'Αμερικανικής θρησκευτικής ιστορίας είναι μία μακρά, άργη, και συνεχής άνοδος. Η θρησκευτικότητα σημειώνει μία συνεχή αύξηση από το 1976 έως το 1990, περίοδο που κάλυψε μία έπισταμένη μελέτη με τίτλο: «*Εκκλησιασμός της 'Αμερικής*», (The Churching of America). Η μελέτη βρίσκει ακόμα ότι οι άνθρωποι θέλουν τη θρησκεία τους να είναι δυναμική, ζωντανή.

Σύμφωνα με τον Γουόλ Στρήτ Τζέρναλ (που είναι η κατ' έξοχήν μπίζνες εφημερίδα του κόσμου, και με τη μεγαλύτερη κυκλοφορία της 'Αμερικής) η 'Αμερική παραμένει μία από τις πιο θρησκευτικές χώρες επί της Γης, και κατά πολύ ή πιο θρησκευτική χώρα του Δυτικού κόσμου.

Διόλου παράδοξο ότι η θρησκευτική παράδοση της χώρας άντεπιτίθεται τώρα τελευταία, πολιτικά, κοινωνικά, και πολιτιστικά κατά της πνευματικής σαπίλας που έφερε η άρνητική στάση έναντι της θρησκείας. Η χαλάρωση της θρησκευτικής εκφράσεως στη δημόσια ζωή και η συμπαρα-

μαρτάνουσα χαλάρωση των ήθικων αξιών προκάλεσε ήθικη κάμψη σε σημαντικό μέρος της νεότητας. Αυτό, συμφωνούν οι περισσότεροι παρατηρηταί, μπορεί να θεραπευθεί με την αναζωπύρωση και αναζωγόηση των ήθικων αξιών που πηγάζουν από τη θρησκεία.

Και τί λέγει αυτό στο σύγχρονο Έλληνα στην Ελλάδα που δίδει τις δικές του μάχες με τις δυνάμεις της άποσυνθέσεως της κοινωνίας; Άπλούστατα ότι δεν είναι μόνος του στη μάχη αυτή. Στην 'Αμερική οι χριστιανικές δυνάμεις είναι σήμερα στην άνοδό τους. Το έπαφρίζον κακό τις έκανε περισσότερο αποφασισμένες να το σταματήσουν και άντεπιτιθέμενες σε όλα τα μέτωπα να το τρέψουν σε υποχώρηση. Ήδη τα μαζικά μέσα επικοινωνίας, εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, βιβλία κ.λ.π. σημειώνουν την κίνηση του λαού προς την πίστη.

Είναι φανερό ότι μία πνευματική αναγέννηση έχει αρχίσει στην 'Αμερική και ο λαός διψά για το λόγο του Θεού περισσότερο από κάθε άλλη φορά.

Μία αναγέννηση και στην Ελληνική κοινωνία είναι επίσης αναπόφευκτος. Αντί να άδημονη ή πιστός Έλληνας για το κατάντημα του άλφα και του δήκα τομέως της κοινωνίας καλύτερα θα ήταν να ανασκουμπωθεί να αποστρέψει τα μάτια από τα σάπια παραδείγματα και να μιμηθί ό,τι καλό παράδειγμα βλέπει και έδω και άλλοι. Έάν η 'Αμερική βαδίξει προς το να γίνη μία λευκή χώρα προς θερισμόν και η Ελλάδα δεν πρόκειται να πάη πίσω. Αυτό που χρειάζεται είναι ο πιστός ν' άφήση την άποκαρδιωτική στάση, ότι τάχα το κακό πιά ένίκησε, να στερεώσει τα παραλελυμένα γόνατα, να σταθί όρθιος στο ήθικό του ύψος και να βαδίση ένωμένος με τους άλλους άδελφούς και άδελφές για την αναγέννησι της άγαπημένης πατρίδας του Έλληνοχριστιανικού Πολιτισμού.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ
U.S.A.

ΩΣ ΝΕΟΒΑΡΒΑΡΟΙ

Ήταν γραφτό νὰ τὸ δοῦμε κι αὐτὸ στὶς μέρες μας: «Σουβλατσερί-Κοτοπουλερί». Ἐπιγραφή σὲ ἀθηναϊκὴ ψησταριά!

Ξεκίνησε ὡς μιμητισμός. Ἐπίδειξις ἐξευρωπαϊσμοῦ, ἀφοῦ «ἐξ Ἑσπερίας τὰ φῶτα» (τί σχῆμα ὀξύμωρο!). Στὴν οὐσία, ἦταν μιὰ ἄλλη ὄψις τοῦ ραγιαδισμοῦ μας. Αὐτοπεριφρόνησις. Ἄρνησις τῆς ταυτότητός μας.

Μὲ τὶς γαλλόφωνες, λοιπόν, ἐπιγραφές παλαιότερα, μὲ τὶς ἀγγλόφωνες τώρα. Τὰ «ῶτ κουτύρ», «κοναφύρ», «ρεστωράν», ἠχοῦσαν καλύτερα στ' αὐτιά μας. Τὰ φαγητά μας γίνονται νοστιμώτερα μὲ «σὼς πικάντ» ἢ «σὼς βινεγκρέτ». Τὸ ἴδιο καὶ τὸ παγωτό μας μὲ «σὼς σοκολά». Ὅλα αὐτὰ εἶχαν μιὰ αἴγλη ποὺ κολάκευε τὸν ἀρχοντοχωριατισμὸ μας. Ἔτσι καὶ τὸ ζαχαροπλαστεῖο τοῦ Ζωναρά (τὸ ξέρει κανεῖς;) ἔγινε «Ζώναρς» (καὶ ποιὸς δὲν τὸ ξέρει!)

Μὲ τὸν καιρὸ, πλημμύρισε ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Ἑλλάδα ὀλόκληρη ἀπὸ ξενόγλωσσες ἐπιγραφές καὶ ξενόγλωσσα ἑλληνικὰ προϊόντα. Σὰν νὰ ἦταν οἱ Ἕλληνες ἀσήμαντη μειονότητα καὶ οἱ κύριοι κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ τόπου Ἄγγλοι, Γάλλοι, Πορτογάλλοι. Κάποια ἐποχὴ (εἶναι καὶ ἡ μόδα βλέπετε) γέμισαν ὅλες οἱ συνοικίες ἀπὸ «μπουτίκ». Εἶδαμε ἀκόμα καὶ «μπουτίκ φρούτων»! Καὶ τὸ τελευταῖο μικρομάγαζο ἔγινε μπουτίκ. Μὲ τὴ γαλλικὴ λέξη ἀνέβαιναν οἱ μετοχές του. Καὶ ἄς σημαίνει αὐτὴ λέξη, ἀποθήκη.

Ἴσως ἡ Ἑλλάδα νὰ εἶναι ἡ μόνη χώρα στὸν κόσμον ποὺ ἔχει τόσες ξενόγλωσσες ἐπιγραφές. Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὶς ἀποικίες καὶ τὰ προτεκτοράτα. Ἦθελα νὰ ξέρω. Ὑπάρχει κάποιος σ' αὐτὸ τὸν τόπο ποὺ νὰ ντρέπεται γι' αὐτὸ τὸ κατάντημα;

Ταξίδεψα στὴ Φινλανδία. Μιὰ μικρὴ χώρα μὲ μιὰ γλῶσσα ποὺ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὶς λατινογενεῖς καὶ ἀγγλοσαξωνικὲς εὐρωπαϊκὲς. Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ὅτι πούθενά δὲν εἶδα ἀγγλικὲς ἐπιγραφές. Οὔτε στὰ ἀεροδρόμια! Κι ὅμως! Κανεῖς δὲν κατηγοροῦσε τοὺς Φινλανδοὺς γιὰ σωβινιστές. Οὔτε οἱ ἴδιοι. Οἱ ἄνθρωποι ἀπλῶς σέβονται τὴ γλῶσσα τους καὶ τιμοῦν τὸ ἔθνος τους καὶ τὸν Λαὸ τους.

Φώναζε ὁ Τάσος Λιγνάδης (αὐτὸς ὁ σπουδαῖος Ἕλληνας καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος). Τόνιζε μὲ τὰ πύρινα ἄρθρα του τὴν κρίση ποὺ περνάει ἡ γλῶσσα μας, ἡ παιδεία μας, ὁ τόπος μας. Τὴν κρίση ταυτότητος τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ. Ποιὸς τὸν ἄκουγε. Ἀπὸ τὸ κακὸ στοὶ χειρότερο. Ἀντὶ νὰ λείψουν οἱ ἀνόητες ξενόγλωσσες ἐπιγραφές, προστέθηκαν καὶ οἱ ξενόγλωσσες διαφημίσεις. Καὶ ὄχι μόνο.

Ἦρθε τὸ Κράτος νὰ πλειοδοτήσῃ, ἐπισημοποιώντας τὸν ἀρχοντοχωριατισμὸ μας. Καὶ κατέγραψε στὶς πινακίδες τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα τῶν ἑλληνικῶν ὁδῶν μὲ λατινικὰ γράμματα. Τώρα, δίπλα στὰ "boutique" καὶ "Fast food", διαβάζουμε καὶ τὶς ἐκτρωματικὲς λέξεις "Agora", "Akadimias", "Stadiou". Ἀντὶ, δηλαδή, νὰ ἐγκαλέσῃ τὸ Κράτος τοὺς γραικύλους ποὺ περιφρονοῦν τὴ γλῶσσα μας, τίθεται τὸ ἴδιο σημαιοφόρος σ' αὐτὴ τὴν ἐνθελληνικὴ ἐκστρατεία. Πάλι καλά, ποὺ γιὰ τοὺς ἰθαγενεῖς αὐτῆς τῆς χώρας, ὑπάρχει ἀκόμα- ἢ σημαῖσις τῶν δρόμων στὰ ἑλληνικά.

Ἡ κατάστασις εἶναι τραγικὴ. Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ μὴν ἐπισημάνω καὶ τὸ γε-

λοῖον τοῦ πράγματος. Γελοῖο, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τὸ γεγονὸς νὰ ἀπευθύνονται Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνες ἐντὸς τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ὅποια-δήποτε ἄλλη γλῶσσα, ὄχι ὅμως τὴν ἑλληνική. Καὶ ἀντὶ νὰ ἐξελληνίζουμε τὶς ξένες λέξεις πὸν εἰσβάλλουν στὴ γλῶσσα μας, «ἐξευρωπαῖζουμε», γελοιοποιούμενοι, καὶ τὶς ἑλληνικές, γιὰ νὰ τίς... καταλαβαίνουν οἱ ξένοι: «Σουβλατσερί-Κοτοπουλερί».

Συζητῶντας τὸ πρόβλημα, ἄκουσα πολλοὺς ὀργισμένους Ἕλληνες (ὕπαρχει ἀκόμα αὐτὸ τὸ εἶδος) νὰ προτείνουν τρόπους ἀντιδράσεως. Νὰ μὴν ψωνίζουμε ἀπὸ τὰ μαγαζιά μὲ τὶς ξενόγλωσσες ἐπιγραφές, νὰ

μουτζουρώσουμε τὶς λατινικὲς ὀνομασίες στὶς πινακίδες τῶν ὁδῶν καὶ ἄλλα. Τὸ θέμα ὅμως δὲν εἶναι αὐτό. Ὅλα αὐτὰ εἶναι οἱ καρποὶ ἐνὸς σαπροῦ δέντρου. Καὶ τὸ δέντρο εἶναι ἡ ἔλλειψις ἑλληνικῆς παιδείας στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα. Ὅταν ἀποκτήσουμε ἑλληνικὴ παιδεία, θὰ ἀποκτήσουμε καὶ ἑλληνικὴ συνείδηση καὶ ἀξιοπρέπεια. Θὰ ἀποκτήσουμε συναίσθηση τῆς ἀξίας τῆς διαχρονικότητος καὶ τῆς παγκοσμιοτήτος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Καὶ δὲν θὰ ἐρωτοτροποῦμε, ὡς νεοδάσβαροι, μὲ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

Ο ΑΝΗΦΟΡΟΣ

*Ἄν τ' ἀνηφόρι διαλέξεις
γιὰ δρόμο τῆς ζωῆς,
σκέψου καλά, πολὺ καλὰ
μαζί σου τί θὰ πάρεις,
καὶ πίσω τί θ' ἀφήσεις.*

*Σὰν τ' ἀποφάσισης λοιπόν,
ξεκίνα!
Κάν' τὸ σταυρό σου
σῆκω ψηλὰ τὸ μέτωπό σου
ὄλο ψηλά,
τὴν κορφή τοῦ βουνοῦ νὰ κοιτᾷς,
τὸ ἄσπρο ἐκκλησάκι,
τῆς δύναμης, τῆς ἐλπίδας τὸ φάρο.
Ψηλὰ τὸ κεφάλι
ποτὲ πιά μὴ γυρίσεις
κάτω νὰ δεῖς.
Φόβος εἶναι μὴ ζαλιστεῖς
καὶ πίσω κυλήσεις...*

Γ.Γ.

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ο ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ *

Τὸ συνεζήτει καθ' ἡμέραν, ἀδολεσχῶν ἀμέτρως μετὰ τῶν συναδέλφων του καὶ προσεμέτρει τὸν ὑπολειπόμενον χρόνον ἕως τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Μετὰ τριακονταπενταετῆ «εὐδόκμιον ὑπηρεσίαν» ἐν τῷ Δημοσίῳ ἔπρεπε πλέον καὶ αὐτὸς ἵνα ἀναπαυθῆ, ὡσεὶ νὰ μὴ ἀνεπαύετο ἐπὶ τόσα ἔτη, ἰδίᾳ δὲ τελευταίως ἀνεκεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἐπισήμου καθέδρας τοῦ Διευθυντοῦ Α΄. Ἡ ἐργασία του, ἀνήκουσα καὶ αὐτῆ εἰς τὰ «*βαρέα καὶ ἀνθυγιεινὰ ἐπαγγέλματα*» συνίστατο εἰς τὸ νὰ θέτῃ τυπικῶς ὑπογραφήν εἰς τὰ προσκομιζόμενα ὑπὸ τοῦ κλητῆρος ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα, πλειστάκις μηδὲν ἀναγινώσκων τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ὡς εἶθισται παρὰ πολλοῖς προϊσταμένοις δημοσίων ὑπηρεσιῶν, «*λόγῳ φόρτου ἐργασίας*»... Καὶ ἐκεῖ ἀναπαυόμενος διεξήρχετο ἐπιμελῶς τὰς πρωινὰς ἐφημερίδας ροφῶν κατὰ διαστήματα ἀπολαυστικῶς τὸν καφέν του, εἰδικῆς παραγγελίας καὶ εἰς χονδρὸν κνᾶθιον, συνοδευόμενον ἀπαραιτήτως ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων σιγαρέτων ξενικῆς προελεύσεως, ὅστις ἐτρίτωνα μέχρι τῆς δευτέρας μεταμεσημβρινῆς, ὅτε «*κατάκοπος*» ἐπέστρεφεν εἰς τὸν οἶκον του διὰ νὰ γευματίσῃ καὶ παραδοθῆ ἀκολουθῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφῆως ἐπὶ δίωρον. Ἐγειρόμενος περὶ τὴν δειλὴν ἐπορεύετο νωχελῶς εἰς τὸ οὐχὶ μακρὰν ἀπέχον τοῦ οἴκου του καφενεῖον Α΄ Κατηγορίας πρὸς συνάντησιν τῶν φίλων καὶ ἀπόλαυσιν τοῦ μεταμεσημβρινοῦ ἐρατεινοῦ μετ' αὐτῶν.

* Εὐχαρίστως δημοσιεύομε τὸ κατωτέρω διήγημα τοῦ παλαιοῦ συνεργάτου καὶ φίλου τῶν «*Ἀκτίνων*» πρωτοπρεσβυτέρου κ. Ἰγνατίου Παλασπηλιοπούλου, γραμμένον στῆ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ ὁποῦ ο ἴ. Ἰγνάτιος εἶναι μελετητῆς καὶ θαυμασότης.

Ἐφθασεν ἐπιτέλους καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐξόδου του ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Κατόπιν τῶν σχετικῶν τυπικῶν καὶ κατὰ συνθήκην ἀναχωρητηρίων διαδικασιῶν, προσφωνήσεων καὶ ἀντιφωνήσεων τοῦ ὑφυπουργοῦ, τοῦ ἐκπροσώπου τῶν συναδέλφων καὶ τοῦ ἀντικαταστάτου του καὶ ἀφοῦ παρέδωκε διὰ πρωτοκόλλου τὰ κατὰ τάξιν καὶ νόμον, ἀνεχώρησεν ἐλεύθερος πλέον τῆς ὑπηρεσιακῆς δουλείας.

Αἱ πρῶται ἀκολουθήσασαι ἡμέραι ἀπὸ τῆς ἐξόδου του, ἦν τόσον ἀνέμενεν, δὲν τῷ ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐχάριστοι. Ἡσθάνετο μὲν ἐλεύθερος ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ ἀμήχανος, μὴ ἔχων μὲ τί νὰ ἀσχοληθῆ. Ἐπεσκέπτετο ἐπ' ὀλίγον τοὺς συναδέλφους ἐν τῷ δημοσίῳ καταστήματι διὰ «*μίαν καλημέραν*» ἀλλ' ἠσθάνετο ἑαυτὸν ὡς ξένον καὶ παρείσακτον. Ὁ δὲ ἀντικαταστάτης του τοῦ ἔδωκεν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι «*δὲν εἶχε καιρὸν διὰ χάσιμον*». Ἐπρεπε νὰ ἀσχοληθῆ σοβαρῶς μὲ τὰ νέα του καθήκοντα ἀποβλέπων εἰς περαιτέρω ἐξέλιξιν. Ἐδίδε δὲ τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου φιλέργου καὶ ὑπευθύνου. Ἠραΐωσεν ὡς ἐκ τούτου τὰς ἐπισκέψεις εἰς τὴν προσφιλῆ του εἰσέτι ὑπηρεσίαν καὶ παρέτεινε τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς του οἴκαδε μεμψιμοιρῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐρίζων μετὰ τῆς φιλοπόνου συζύγου του καὶ τῶν σπουδαζόντων εἰσέτι τέκνων του -εἶχεν μεγάλος νυμφευθῆ ἄτινα ἀνέτρεφε μόνῃ ἐκείνῃ. Ἀπὸν τοῦ οἴκου καὶ μὴ ἀσκῶν τὴν πατρικὴν μέριμναν καὶ φροντίδα περιοριζέτο εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ τὸ πρὸς τὸ ζῆν χρήμα καὶ μόνον καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ παραλόγους καὶ ὑπερβολικὰς ἀπαγορεύσεις εἰς τὰ μακρὰν πάσης ὑποψίας εὐάγωγα τέκνα του, ἰδίᾳ δὲ τὴν θυγατέρα. Ὁσημέραι ἐγένετο καὶ προβληματικώτερος

ώς συμβαίνει παρά πολλαῖς οικογενεῖαις συνταξιοδοτηθέντων ἀρχηγῶν των. Παράλληλα ἦτο παντελῶς ἀνίκανος ὅπως προσφέρει τι εἰς τὸν οἶκον του «*οὔτε νὰ βάλλῃ ἓνα καρφὸν*» κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον. Καὶ τὸν εἶχεν τόσον ἀνάγκην οὔτος. Συνεχῶς ἀπῆ-τει τὰ πάντα μὴ αὐτοεξυπηρετούμενος οὐδὲ εἰς τὰ πλέον στοιχειώδη. «*Ἐγὼ εἶμαι συνταξιούχος πιά*» ἔλεγεν, ἐάν τις τῶν οἰκειῶν του ἀπετόλμα ὅπως ζητήσῃ τι ἢ σχολιάσῃ τὴν ἀδράνειάν του καὶ τὴν παντελῆ ἀπουσίαν του ἐκ τῆς ζωῆς τῆς οικογενείας. «*Ἐχω κουρασθῆ στὴ ζωῆ μου, καιρὸς τῶρα νὰ ἀναπαύωμαι. Μήπως σὰς ἔλλειψε καὶ τίποτε; Ἡ σύνταξις μου καὶ ἡ περιουσία μου σὰς ἐπαρκοῦν!*» Εἰς τὴν καλὴν σχετικῶς σύνταξίν του προσετίθετο καὶ τὸ ἐνοίκιον τοῦ ἰσογείου τῆς εὐρυχώρου οἰκίας του, ὃ εἰσέπραττε. Ἡ δὲ δύστηνος σύζυγος ἐσιώπα, συνιστῶσα τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ τέκνα της.

Μετ' οὐ πολὺ εὗρε διέξοδον «*ἀναλαβῶν ὑπηρεσίαν*» ἐν τῷ καφενείῳ μετὰ ὑπερωριῶν ἄς εἰσέπραττεν θεθαίως ὁ καφεπώλης. Ἐγειρόμενος βαρύθυμος τὴν πρωΐαν -μόλις καὶ μετὰ βίας τοῦ ἀπέσπα ἢ σύζυγος τὴν καλημέραν- ἠτοιμάζετο μετὰ σχολαστικότητος, προσιδιάζουσης μᾶλλον εἰς τὸ ἕτερον φύλον, καὶ προσωρμίζετο εἰς τὸ γνωστόν καφενεῖον ὅπου καὶ παρέμενεν ἀγκυροβολήσας ἕως ἀργὰ τὴν μεσημβρίαν. Μετὰ τὴν μεσημβρινὴν διακοπὴν καὶ ἀνάπαυσιν παρατεινομένην ἄχρι λύχνων ἀφάς, ἐγείρετο καὶ κατηθύνετο εἰς τὸν αὐτὸν τόπον. Ἐκεῖ ἐξήντλει μέχρι μικρῶν ἀγγελιῶν τὰς δύο ἢ τρεῖς ἐφημερίδας πού προσέφερren τὸ καφενεῖον μετὰ τοῦ γνωστοῦ καλαμίνου ὑποστηρίγματος, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκάθευδεν χασμῶμενος ἐπὶ τοῦ καθίσματος του βαρυνόμενος ἔτι καὶ τὴν συζήτησιν. Αὐτὸ ἦτο πλέον τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμά του ὅπερ ἐτήρει μετὰ ὑπηρεσιακῆς ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας. Καὶ τί δὲν ἔκαμνον οἱ οἰκεῖοι του διὰ νὰ τὸν ἐνεργοποιήσουν πρὸς τι. Καὶ τί δὲν ἐπεχείρησαν οἱ ἀγαπῶντες φίλοι καὶ συμπατριῶται, ὅπως τὸν ἐκβάλλουν ἐκ τῆς φθοροποιῦ ταύτης ἀπραξίας ἥτις καθίστα

αὐτὸν ἄχθος ἀρούρης καὶ ἐσυντόμευε τὴν ζωὴν του. Συμπατριῶται τινὲς τοῦ ἐπρότειναν ὅπως ἀσχοληθῇ μὲ τὸν πατριωτικὸν των σύλλογον θέτων καὶ ὑποψηφιότητα προέδρου, ἐνῶ ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας του ἱερεὺς εὐλαθῆς καὶ φίλεργος τὸν ἐκάλεσεν εἰς συνεργασίαν ἐν τῷ πολυσχιδῇ ἐνοριακῷ ἔργῳ ὅπερ εἶχεν ἀναπτύξει. Ἄλλ' εἰς μάτην. Ἐκεῖνος ἐπέμενεν εἰς τὴν ραστώνην καὶ τὴν ἀπραξίαν εὐρίσκων ὡς μόνην καὶ ἐνδιαφέρουσαν λύσιν τὸ καφενεῖον. Καὶ ἐκεῖ μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του διεδιβρώσκετο ὑπὸ τῆς σκωρίας τῆς ἀκινήσιας, καθὼς τὰ παρωπλισμένα φορτηγὰ πλοῖα εἰς τὸν παρακείμενον λιμένα. Μοιραία κατάληξις δι' ὅσους ἤσκησαν ἐπάγγελμά τι κατ' ἀποκλειστικότητα ὡς ἀναγκαστικὴν ἀγγαρείαν καὶ οὐδέποτε ἠσχολήθησαν μὲ ἄλλην τινα εὐγενῆ καὶ δημιουργικὴν ἐνασχόλησιν, ἄμοιροι παντὸς ἐτέρου ἐνδιαφέροντος, μὴ ἀσχοληθέντες ποτὲ οὔτε μὲ τὴν οἰκογένειάν των! Ἡ σύζυγος τοῦ οἰκεία βουλήσει περιθωριοποιηθέντος κυρίου Διευθυντοῦ Α', γυνὴ σώφρων καὶ εὐσεβῆς, ματαίως προσεπάθει ὅπως τὸν ὀδηγήσῃ τοῦλάχιστον εἰς θεογνωσίαν συνιστῶσα εἰς αὐτὸν εὐκαιρῶς ἀκαίρως τὴν Ἱερὰν Ἐξομολόγησιν καὶ τὴν Θεῖαν Μετάληψιν, χρεθῆ ἅτινα εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ ἐκ τῆς ἐφηβικῆς του ἡλικίας. Δὲν ἦτο ἄπιστος καὶ ἀνευλεθῆς ἀλλ' ἐπέμενεν ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς ἀκόμη ἀφοῦ δὲν «*τὸν πῆραν τὰ γεράματα*». Οὔτε -χτύπα ξύλο- εἶναι ἐτοιμοθάνατος! Οὐδεὶς θεθαίως, οὐδ' αὐτός, ἐγνώριζεν τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ ψυχοπομποῦ ἀρχαγγέλου. Καὶ οὐδέποτε ὑπώπτευε αἰφνιδιασμὸν ἀπὸ μέρους του.

Μετ' οὐ πολὺ, πρωΐαν τινα τῆς ἀνοίξεως τοῦ 195.. δὲν ἠγέρεθῃ τῆς κλίνης, ὅπως μεταβῇ εἰς τὸ προσφιλὲς καταφυγίον του ὅπου μάτην τὸν ἀνεξήτησαν οἱ ὁμόφρονες συνδαιτημόνες του. Περὶ τὰ ἐξημερῶματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὑπέστη τὸ μοιραῖον ἐγκεφαλικόν. Δὲν γνωρίζομεν ποῖος ἦτο ὁ τυχερότερος, αὐτὸς ἢ ἡ οἰκογένειά του ἀφοῦ ὁ χρόνος τῆς ἐκδημίας του ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, εἰς ὃν οὐδὲν πλέον νόημα εἶχεν ἢ

παραμονή του, ἐπῆλθεν αὐτῆς ἐντὸς τοῦ πρώτου εἰκοσιτετραώρου. Ἦ κηδεῖα του ὑπῆρξε μεγαλοπρεπεστάτη ὡς ἤμοξεν εἰς τὴν κοινωνικὴν του θέσιν καὶ τὰς ἐντυπώσεις ἅς ὤφειλεν ὅπως δώσῃ ἡ οἰκογένειά του εἰς τὸν συνοδεύσαντα τὸ ἐξόδιον αὐτοῦ καλὸν κόσμον. Ὁ ἐκφωνήσας πομπῶδη, πλήν ἀμετροεπῆ, ἐπικήδειον ὑπέπεσεν εἰς τὰ ἀσύγνωστα καὶ χονδροειδῆ ὀλισθήματα τῶν περιστασιακῶν ρητόρων, ἐξάρας τὴν ἐργατικότητά του καὶ τὴν φιλοπονίαν του ἄχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς, τὴν προσήλωσίν του εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰς ἄλλας ἀνυπάρκτους ἀρετάς του. Ἀλλὰ τὸ πάντων δεινότερον ἤρξατο τοῦ λόγου μὲ τὴν φράσιν «*Ἦ θεότης ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον θνητόν*»(!) τίς οἶδεν ποίας θρησκείας ἀκούσιος ὁμολογητής. Ὁ προεξάρχων, σχολιάζων ἐξωκλιματικὸς γέρον ἐπίσκοπος, οὐδαμῶς ἀντέδρασεν ἐπιλέγων τι, εἴτε διότι δὲν ἤκουσεν τοῦτο λόγῳ πιθανῆς βαρυκοΐας εἴτε θεωρήσας τὸ τοιοῦτον περιττόν. Οἱ οἰκείοι του παρηκολούθουν ἀπαθεῖς σχεδὸν τὰ δρώμενα μὴ δυνηθέντες ἵνα ὑγράνωσι τὰ ρινόμακτρά των καίτοι ἔφεραν αὐτὰ κατ' ἐπανάληψιν μέχρις ὀφθαλμῶν καὶ ῥινός... Τὸ πλῆγμα ἀντιμετωπιζέτο, καίτοι αἰφνίδιον, ρεαλιστικῶς. Ὁ ἄνθρωπός των εἶχεν ἀποθάνει κατ' οὐσίαν πρὸ πολλοῦ. Καὶ ὑπελείπετο ἡ ἐπισημοποίησις τοῦ γεγονότος. Ἀλλ' ἡ ταλαίπωρος σύζυγος καὶ τὰ σπουδάζοντα εἰσέτι τέκνα των, ἰδιαίτερος δὲ ἡ διὰ λόγου μεμνηστευμένη κόρη, ἐπέπρωτο νὰ δεχθῶσι δεύτερον ἀπροσδόκητον πλῆγμα ὀδυνηρότερον τοῦ πρώτου. Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τῆς ἀποβίωσης τοῦ μακαρίτου, τοὺς ἐπεσκέφθη νέος

τις ὄρμος, φέρων μέλαινα λαιμοδέτην ἵνα ὑποβάλλῃ τὰ συλλυπητήριά του, συστηθεὶς μετὰ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ θανόντος! Διερωτωμένων αὐτῶν περὶ τοῦ ἐὰν ἦτο μακρυνός τις ἄγνωστος συγγενῆς ἢ ἀπλῆ συνωνυμία, τοὺς ἐδήλωσεν εὐθαρσῶς ὅτι ὁ θανὼν ἦτο... πατήρ του καὶ διεξεδίκει τὸ ἐκ κληρονομίας μερίδιόν του. Ἦ δύστηνος χήρα τοῦ μακαρίτου ὀλίγου δεῖ καὶ θὰ ἔπιπτε λιπόθυμος ἐκ τοῦ ἀνακλίντρου τῆς ἐὰν δὲν ὑπεβαστάζετο εὐθὺς ὑπὸ τοῦ παραπλεύρως καθημένου υἱοῦ τῆς. Συνελθοῦσα ἐζήτησεν ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος. Ὁ ἐπισκέπτης αἰτούμενος συγγνώμην ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ κόλπου του ἕν ἀντίγραφον δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐπικυρωμένον, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ὡς γνήσιον ἐξώγαμον τέκνον τοῦ ἐκλιπόντος, ἀποκτηθὲν ἐν ἔτει 193... ὅτε οὗτος νέος ὑπῆρτε ὡς δημόσιος υπάλληλος ἐν τινι ἐπαρχίᾳ τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἦ συγκλονιστικὴ αὕτη ἀποκάλυψις ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν οἰκείων του οἵτινες ἐξέστησαν! Ὁ ἐπισκέπτης, ἐγερθεὶς, ἀφῆκε τὸ ἐπισκεπτήριόν του, μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ δικηγόρου του, πρὸς διακανονισμόν τῶν περαιτέρω ἐπὶ τῆς κληρονομίας, καθότι ὁ μεταστὰς δὲν εἶχεν ἀφήκει ἰδιόγραφον ἢ ἐπίσημον διαθήκην καὶ διακριτικῶς ἀνεχώρησεν.

Ἐν νεανικὸν σφάλμα τοῦ μεταστάντος ἐπέπρωτο ἵνα βαρύνῃ, ἐκεῖνον μὲν καὶ πέραν τοῦ τάφου, ὡς μηδέποτε ἐξαγορευθὲν, τούτους δὲ ἕως αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν παντοίων συνεπειῶν του...

Πρωτοπρεσβύτερος
ΓΓΝ. Ι. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸν περασμένο Νοέμβριο ὑπῆρξαμε μάρτυρες δυὸ δραματικῶν ἐξεγέρσεων ποὺ ἔλαβαν χώρα σὲ δύο ἀμοιβαῖα ἀποκλεισμένους κατὰ τὸ γνωστὸ ἀπόφθεγμα χώρους, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ἡ ἴδρυση ἐνὸς σχολείου συνεπάγεται τὸ κλείσιμο μιᾶς φυλακῆς. Τὸ γεγονός ὅτι, κρατούμενοι φυλακῶν καὶ μία ὄχι τόσο εὐάριθμη σὲ βανδαλισμούς καὶ καταστροφὲς δημοσίων κτιρίων, σὲ προσβολὴ ἐθνικῶν συμβόλων καὶ σὲ ἐγκλήματα ἀκόμη, ὀδηγεῖ στοὺς θλιβεροὺς συμπέρασμα ὅτι τὰ σύγχρονα σχολεῖα δὲν ἀνταποκρίνονται σὲ βασικούς στόχους τῆς ὑψηλῆς τῶν ἀποστολῆς καὶ συγκεκριμένα στὴν καλλιέργεια τοῦ ἥθους. Καὶ τοῦτο προκύπτει ἀπὸ δύο βασικὲς παρατηρήσεις: ἀφ' ἐνὸς ὅτι ἔχουμε αὐξηση τῆς ἐγκληματικότητας καὶ τῆς ἐν γένει διαπράξεως τῶν πάσης φύσεως ἀδικημάτων μὲ συνέπεια τὴν ὑπερπλήρωση τῶν σωφρονιστικῶν καταστημάτων καὶ τὴν ὡς ἐκ τούτου δημιουργία ἐγκρητικῶν καταστάσεων σὲ αὐτά, καὶ ἀφ' ἑτέρου μισὸ παρατεινόμενη ἐπαναστατικότητα σὲ ἓνα μῆμα τῆς σύγχρονης νεολαίας. Καὶ τὸ ἐπίσης ἀπογοητευτικὸ εἶναι ὅτι οἱ διεκδικήσεις τῶν φοιτητῶν καὶ μαθητῶν ἀπὸ τὴν Πολιτεία - οἱ ὁποῖες συμπίπτουν χρονικὰ μετὰ παραπάνω θλιβερὰ γεγονότα - περιορίζονται μονομερῶς σὲ οἰκονομικὰ θέματα (αὐξηση δαπανῶν γιὰ τὴν Παιδεία) καὶ σὲ διάφορες ἄλλες διευκολύνσεις ποὺ ἀφοροῦν στὰ σπουδαστικὰ προγράμματα.

Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι καινούργιο. Χρόνια τώρα ἐπαναλαμβάνονται μονότονα ἀπὸ τὴν σπουδάζουσα νεολαία σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς διεκδικήσεις τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργάνων τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, χωρὶς παράλληλα νὰ συνειδητοποιεῖται, στὸν βαθμὸ ποὺ ἀπαιτοῦν οἱ περιστά-

σεις, ἡ ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς ἀναβαθμίσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων κάθε βαθμίδος στὴν χώρα μας. Κανεὶς δὲν ἀρνεῖται τὴν σημασία τοῦ οἰκονομικοῦ παραγόντα στὴν εὐρυθμη καὶ ἀποδοτικὴ λειτουργία τῶν ἐκπαιδευτηρίων μας καὶ στὴν βελτίωση τῶν ἀποδοχῶν τῶν διδασκόντων. Εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι ἡ μονομερὴς ικανοποίηση τῶν ἐν πολλοῖς εὐλόγων αὐτῶν οἰκονομικῶν αἰτημάτων δὲν εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ τὴν πνευματικὴ ἄνθηση στοὺς χώρους τῆς Παιδείας καὶ στὴν καλλιέργεια τοῦ ἥθους στὴ νέα γενεὰ μὲ βάση τὶς ἀρχὲς τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἀνθρωπιστικῆς γραμματείας.

Εἶναι δίκαιο ὅμως νὰ ἐξάρει κανεὶς τὰ παραδείγματα τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ἐκείνων ποὺ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ ιδεώδη, παρὰ τὶς ὄχι καὶ τόσο εὐμενεῖς συνθῆκες, ἀνταποκρίνεται στὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν ὑπηρετώντας τοὺς εὐγενεῖς σκοποὺς μιᾶς υγιοῦς Παιδείας. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι ἡ παρατεινόμενη καὶ ἐπιδεινούμενη πνευματικὴ κρίση ἐπιβάλλει τὸ καθήκον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τέτοιων ὑγιῶν παραδειγμάτων. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπαιτεῖται ἡ ἀφύπνιση τῶν συνειδήσεων καὶ ἡ δραστηριοποίηση καλοπροαιρέτων λειτουργῶν στὸν χώρο τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν συστράτευσή των στοὺς ἀναγεννητικὸ αὐτὸ ἔργο. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔργο ἀνήκει στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ συνεπῶς καὶ στοὺς ἀναγνώστες τῆς στήλης αὐτῆς. Ἡ ἐπίσημη πολιτεία δυστυχῶς δὲν μᾶς ἔχει συνηθίσει σὲ τέτοιες ἐνέργειες καὶ οἱ καιροὶ δὲν δικαιολογοῦν τὴν δική μας ἀδράνεια. Μόνο κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις τὸ ἀπόφθεγμα ὅτι ἡ ἴδρυση ἐνὸς σχολείου συνεπάγεται τὸ κλείσιμο μιᾶς φυλακῆς μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν πραγματικότητα.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΘΗΚΟΝ

Ἡ νέα χρονιά, τὴν ὁποία πρὸ μηνὸς ὑποδεχθήκαμε, βρῆκε τὶς μεγάλες ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις τῆς χώρας εἴτε σὲ στασιμότητα, εἴτε ἐξελισσόμενες βραδέως. Οἱ πολιτικὲς ἐκκρεμότητες στὴ γειτονικὴ Τουρκία καὶ στὴν πατρίδα μας εἶναι ἐνδεχομένως μία εὐλογητὴ πρόφασις γι' αὐτὴν τὴν βραδύτητα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως αὐτῶν εἶναι ἐξ ἴσου προφανὲς τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν τελευταῖο καιρὸ οἱ Μεγάλες Δυνάμεις καὶ εἰδικώτερα οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖς δείχνουν, γιὰ ἴδιον ἐνδεχομένως συμφέρον, ἓνα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ κλείσιμο τῶν διεθνῶν διαφορῶν μὲ τρόπον ποῦ νὰ παύσουν νὰ ἀποτελοῦν πονοκέφαλο γι' αὐτές. Οἱ πρόσφατες ἐνέργειες αὐτῶν καὶ οἱ δοθεῖσες λύσεις στὴν περίπτωση τοῦ βοσνιακοῦ καὶ τοῦ μεσανατολικοῦ προβλήματος εἶναι χαρακτηριστικὲς τῆς νοοτροπίας αὐτῶν, ἡ διωσιμότητα τῶν ὁποίων ὅμως θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὶς μελλοντικὲς ἐξελίξεις καὶ τὶς ἀντιδράσεις τῶν ἄμεσα ἐνδιαφερομένων λαῶν.

Ἡ πείρα, βέβαια, δείχνει ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις πολὺ λίγο ἐπηρεάζονται ἀπὸ ἱστορικὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἐθνολογικὰ κριτήρια γιὰ τὴν κατανομὴ ἐδαφῶν καὶ τὴν κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοτήτων, ἀλλὰ ἀποφασίζουν καὶ ἐπιβάλλουν λύσεις ποῦ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ βραχυπρόθεσμα καὶ μεσοπρόθεσμα οἰκονομικὰ τῶν συμφέροντα καὶ τὶς ἡγεμονιστικὲς τῶν φιλοδοξίες.

Παρὰ ταῦτα ἡ ἀπογοητευτικὴ αὐτὴ διαπίστωση δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ὡς ἔθνος ἀπὸ τὴν προσπάθεια ἐνημερώσεως τῆς διεθνoῦς κοινῆς γνώμης καὶ πολὺ περισσότερο τῶν μελῶν τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν καὶ κυρίως τῶν ἡγετῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου, γιὰ τὴν προστασία τῶν μικρῶν μειονοτήτων στὴν Ἰμβρο, στὴν Τένεδο καὶ στὴν Πόλη, γιὰ τὶς αὐθαιρεσίες τῶν τουρδικῶν καὶ ἀλβανικῶν ἀρχῶν καὶ τὶς παράλογες «ἀλυτρωτικὲς» διεκδικήσεις τῶν Σκοπιανῶν.

Πέραν ὅμως αὐτῶν τὸ καθήκον ὡς ἔθνος δὲν περιορίζεται σὲ μία πληρέστερη πληροφόρηση τοῦ ξένου στοιχείου καὶ τὴν τυπικὴ διπλωματικὴ ὑποστήριξη τῶν ἑλληνικῶν θέσεων, ἀλλὰ εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἡ βελτίωση τῆς εἰκόνας τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει διεθνῶς ἡ Ἑλλάδα ὡς σύγχρονον κράτος, ὥστε νὰ ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸ τῶν ξένων. Αὐτὸ ὅμως προϋποθέτει ἓναν πνευματικὸ συναγεμῶ ὄχι μόνον τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας σὰν συνόλου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὶς παραδόσεις τοῦ γένους καὶ θὰ ἀποσκοπεῖ στὴν ἠθικὴ ἀνάκαμψι αὐτῆς.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

Οἱ πρόσφατες ἐκλογικὲς ἐπιτυχίες τῶν παλαιῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων στὶς χῶρες τοῦ τέως ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὰ τρέχοντα οἰκονομικὰ προβλήματα ποῦ ἀπασχολοῦν ὄχι μόνον τὶς φτωχὲς χῶρες ἀλλὰ καὶ τὶς οἰκονομικὰ ἀνεπτυγμένες, δίνουν ἐπιχειρήματα στοὺς ὁπαδοὺς τῆς μαρξιστικῆς ἰδεολογίας νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἄποψη, ὅτι ἡ θεωρία αὐτῆς δὲν ἀποτελεῖ ἐξοφλημένη ὑπόθεση καὶ ὅτι θὰ διαδραματίζει στὸ μέλλον σημαντικό ρόλο στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων αὐτῶν. Πέραν ὅμως αὐτοῦ, ἀποδίδουν τὴν ἀποτυχία τοῦ μακροχρόνιου σοσιαλιστικοῦ πειράματος καὶ τὴν κατάρρευση τῶν καθεστώτων τοῦ λεγομένου «*ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ*» στὶς παρεκκλίσεις ἀπὸ τὴν μαρξιστικὴ θεωρία καὶ σὲ σφάλματα τῆς ἡγεσίας τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος.

Ἄλλὰ θὰ πρέπει οἱ ἐκφραστὲς τέτοιων ἀπόψεων νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψη τῶν ὅτι ὁ Κάρολος Μάρξ πέραν τῆς κριτικῆς τὴν ὁποία ἄσκησε στὸ καπιταλιστικὸ σύστημα, ὅπως τοῦτο ἐφαρμόζετο τὴν ἐποχὴ του, ὑπῆρξε ὁ θεμελιωτὴς τῆς θεωρίας τοῦ ἱστορικοῦ υλισμοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐπιλόδοξε νὰ διατυπώσει τοὺς νόμους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν κρίση του διέπουν τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ νὰ ἐπισημάνει τὴν πηγὴ τῆς κακοδαιμονίας ποῦ χαρακτηρίζει

τήν ανθρώπινη περιπέτεια. Και ως κύρια αίτια του κακού υπεστήριξε την άποψη ότι είναι η κατοχή των μέσων παραγωγής από ιδιώτες και όχι από το κοινωνικό σύνολο και ειδικότερα από το προλεταριάτο. Έπομένως η ανατροπή του κοινωνικού αυτού καθεστώτος και η επικράτηση του προλεταριάτου θα αποτελούσε το πέρας της προϊστορίας του ανθρώπου και την είσοδο στη νέα εποχή της αυθεντικής ιστορίας αυτού.

Τα μακροχρόνια όμως σσιασιαστικά πειράματα σε ένα μεγάλο τμήμα του ανθρώπινου πληθυσμού, που εφαρμόστηκαν με κάθε αυστηρότητα, έδειξαν ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Η εκ των υστέρων και μετά την άποτυχία του πειράματος επίκληση του επιχειρήματος περί ήγετικών σφαλμάτων και παρεκκλίσεων από την θεωρία δεν την σώζει από το να χαρακτηρίζεται αυτή ως μονομερής και ανεπαρκής. Και τουτο οφείλεται στο γεγονός ότι η μαρξιστική θεωρία λόγω της υλιστικής της βάσεως δεν είχε προβλέψει το ένδεχομένο της άποτυχίας στην πρακτική της εφαρμογή, γιατί αδυνατούσε, λόγω της εσφαλμένης θεμελιώσεώς της, να συλλάβει το ανθρώπινο πρόβλημα στο

σύνολό του και να συνδυάσει τις ιδιαίτερο-τητες και τις αδυναμίες του ανθρώπινου προσώπου με την κοινωνική του ύπόσταση και τις διανθρώπινες σχέσεις.

Κατόπιν τούτων, έφ' όσον οι σύγχρονοι μαρξιστές παραμένουν προσκολλημένοι στις ματεριαλιστικές των θέσεις, οι όποιες τον καιρό που διατυπώθηκαν είχαν την ιστορική τους εξήγηση, οι προβλέψεις των, ότι ο μαρξισμός θα επιβιώσει στο προσεχές μέλλον, είναι καταδικασμένες σε άποτυχία. Η κρίση που κατά γενικήν όμολογία χαρακτηρίζει τους καιρούς μας είναι κυρίως η έλλειψη πνευματικού βάθρου του σημερινού πολιτισμού και η ήθικη υποβάθμιση των συγχρόνων κοινωνιών. Συνεπώς κάπου άλλου πρέπει να αναζητηθεί ή θεραπεία του κακού. Ο λόγος του Ευαγγελίου, αντιστρέφοντας το μαρξιστικό δόγμα, διακηρύσσει: «Ζητείτε πρώτον την βασιλείαν του Θεού... και πάντα ταύτα προστεθήσεται υμίν» και αποτελεί συνάμα προσταγή του Ουρανού προς τους πιστούς, όπως αγωνισθούν για τον έρχομό της.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαίον περιοδικόν. Κυκλοφορεί την 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Ακτίνες», όδός Καρύστη 14, 105 61 Αθήναι, Τηλ. 3235-023. Εκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Τατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Αθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ιπποκράτους 189, 114 72 Αθήναι. Τιμή τεύχους δρχ. 200. Ετησία συνδρομή, έσωτερικού δρχ. 2000, έξωτερικού 20 \$ U.S.A. Η διεύθυνσις επιφυλάσσει εις εαυτήν το δικαίωμα να μη δημοσιεύη ή να συντέμνη κατά την κρίσιν της οιονδήποτε χειρόγραφα. Χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ή μή, δεν επιστρέφονται. Άναγγελία έντύπων εν γένει και διόλιχοκρίσια δεν δημοσιεύονται.

Τόπος εκδόσεως Αθήναι, Φεβρουάριος 1996

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἐκκυκλοφόρησε:

Γ. ΒΕΡΙΤΗ

Ο ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Δοκίμια Ἑλληνορθόδοξου Στοχασμοῦ

Παρουσίαση – Εἰσαγωγικό δοκίμιο – Ἐπιμέλεια

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΣ

Ἐπίσης ἀπὸ τὶς Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» ἔχουν κυκλοφορήσει:

Γ. ΒΕΡΙΤΗ

ΑΠΑΝΤΑ ΠΕΖΑ Ι : ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΠΑΝΤΑ ΠΕΖΑ ΙΙ: ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ – ΜΟΡΦΑΙ

ΑΠΑΝΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

καὶ ἡ βιογραφία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ

(Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ)

Ἡ ὀλόκληρη ἢ πρὸ πάνω σειρά τῶν διβλίων τοῦ Γ. Βερίτη καὶ ἡ βιογραφία του, διατίθενται ἀπὸ τὸ διβλιοπωλεῖο «ΖΩΗ», Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, τηλ. 32 23 560, σὴν εἰδικὴ τιμὴ τῶν δρχ. 7000.

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄	... 1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπό 16 ἐτῶν καί ἄνω) 1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 800
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ 800
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 500
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν σὸ τηλέφωνο τῶν «Ἀκτίνων»: 32 35 023.